

ptačí svět

časopis České společnosti ornitologické

4 | 2022

3. 12. | Schůze Jihočeské pobočky ČSO, Brno; jpcso.cz
 3.–4. 12. | Oslavy 90 let Moravského ornitologického spolku, Přerov; mos-cso.cz
 10. 12. | Schůze Východočeské pobočky ČSO, Pardubice; vcpcso.cz
 14. 12. | Ornitolog na drátě: Ptačí smysly; birdlife.cz/ornitolog-na-drate
 25. 12. – 7. 1. | Druhý zimní sčítání v rámci liniového sčítání druhů (LSD); birdlife.cz/lsd
 6.–8. 1. | Pátý ročník sčítání ptáků na krmítkách; ptacihodinka.birdlife.cz
 leden a únor | Vycházky ke Světovému dni mokřadů na mnoha místech republiky; birdlife.cz

Foto: Michal Richter/Photo

Plán exkurzí ČSO na rok 2023

birdlife.cz/exkurze a primaroute.cz

Ptačí park Mnišské louky a ráj slavíků na Mladoboleslavsku | 6.–7. 5. | autobusem
Extremadura a NP Doñana, Španělsko | začátek května | letecky (týden)
Ptačí park Kosteliska a jihovýchodní Morava | květen/červen | autobusem (víkend)
Západní Slovensko | červen | autobusem (týden)
Island | konec června / začátek července | letecky (týden)
NP Hortobágy | říjen | autobusem (4 dny)

Kanářské ostrovy | únor | letecky (týden)
Izrael | 10.–19. 3. | letecky
Helgoland a Waddenské moře, Německo | konec dubna | autobusem (týden)

V případě příznivých podmínek doplníme další, zejména tuzemské exkurze.

Vánoční dárky od ČSO potěší lidi i ptáky

eshop.birdlife.cz

Zboží objednané do 15. 12. se pokusíme doručit do Vánoc, osobní odběr možný do 22. 12. 2022.

Ptačí svět – časopis ČSO | Ročník XXIX, číslo 4/2022

Vydává a rozšiřuje Česká společnost ornitologická (ČSO).
Adresa redakce: Ptačí svět, ČSO, Na Bělidle 252/34, 150 00, Praha 5 – Smíchov, tel.: 777 330 355, www.birdlife.cz, e-mail: csso@birdlife.cz

Redakční rada: **Alena Klvaňová**, klvanova@birdlife.cz, šéfredaktorka
Jaroslav Cepák, krouzkovaci_stanice@nm.cz |
Gabriela Dobruská, dobruska@birdlife.cz | **Lucie Hošková**, hoskova@birdlife.cz |
Barbora Kaminiecká, barbora.kaminiecka@nature.cz | **Jiří Sládeček**, sladeczek@psp.cz |
Věra Sychrová, sychrova@birdlife.cz | **Zdeněk Vermouzek**, verm@birdlife.cz |
Lukáš Viktor, viktora@birdlife.cz

Vychází čtyřikrát ročně. Pro členy ČSO zdarma, roční předplatné 400 Kč.
 Obsah a všechna čísla najdete v pdf na birdlife.cz/ptaci-svet.

Grafický návrh a sazba: **Jiří Kaláček** (www.kalacek.cz)
 Tisk: **Grafotechna plus, s. r. o., Praha**
 Jazyková korektura: **Milan Bronclík**

Toto číslo vyšlo 21. 11. 2022 v nákladu 6300 výtisků.
 Uzávěrka příštího čísla je 30. 12. 2022. Vyjde v únoru.
 Inzerce, předplatné a pokyny pro autory na adrese redakce.

Zaregistrováno u Ministerstva kultury ČR pod č. E12781. ISSN 1801-7525.
 Redakce děkuje všem autorům textů i fotografií.

Na obálce: Kalous pustovka (*Asio flammeus*)
 na snímku Štěpána Mikulky (czechwildlife.com).

Na vydávání časopisu přispívají členové ČSO, předplatitelé a inzerenti.
 Přspěvky ani fotografie nejsou honorovány.

Navštivte webové stránky časopisu na birdlife.cz/ptaci-svet
 a profil na [facebook.com/Ptacisvet](https://www.facebook.com/Ptacisvet).

- 1 | Úvodník / *Zdeněk Vermouzek*
 1 | Z terénu i z kanceláře / *Věra Sychrová*

Co přinesl poštovní holub

- 2 | Nejmenší pták Evropy je částečně tažný / *Jan Grünwald*
 2 | Černovická terasa žije / *Markéta Brabcová*
 2 | Hnízdění hrdliček zahradních na okně / *Josef Satrapa*
 2 | Strakapoud jižní žije i v hlavním městě / *Matěj Tvarůžka*

Letem ptačím světem Bány Kaminiecké

- 3 | Chřipka decimuje ptačí populace
 3 | Pomůže výr zachránit poslední prales v Ghaně?

Z domova

- 4 | Vzácná pozorování od jara do podzimu / *Jan Studecký a Jan Grünwald*

Zajímavosti

- 5 | Sokolí nehledají „poklad na stříbrném Labi“, ale trochu klidu / *Václav Beran*
 6–7 | Stav ptáků světa 2022 / *Alena Klvaňová*

Ze života ČSO

- 8–9 | Moravský ornitologický spolek slaví 90. narozeniny! / *Kateřina Ševčíková, Josef Chytil*

Objektivem

- 10–11 | Objektivem Štěpána Mikulky

Rozhovor

- 12–14 | Bude-li člověk rozumný, dobré časy pro ptáky se vrátí.
Rozhovor s Jiljím Sítkem / Kateřina Ševčíková

Poznáte...?

- 15–18 | Poznáte potáplice? / *Petr Suvorov, Jan Hošek*

Mladým ornitologům

- 19 | Krutihlavovy hlavolamy / *Vladka Sládečková*
 19 | Polet se mnou do přírody / *Gabriela Dobruská*

Ptačí svět v říši umění

- 20 | Ledňáček ve věniku / *Daniel Razim*
 20 | Zvonci zelení / *Radek Štěpánek*

Zajímavosti

- 21 | Divočina se vrací do Evropy / *Alena Klvaňová*
 22 | Tajemství ukryté v hvozdech odhaleno díky LSD / *Martin Valášek*

V ohrožení

- 23 | Správní řízení v ochraně ptáků (a jak se zapojit) / *Ondřej Volf, Ladislava Filipová, Václav Beran*
 24–25 | Bezhlavé vysazování stromů nás ve střední Evropě nespasí, naopak může i uškodit! / *Radek K. Lučan*
 25 | Ubylo během pandemie COVID-19 kolizí ptáků s automobily? / *Zbyněk Janaška*

Ze života ČSO

- 26 | Špatný rok pro sýčky / *Martin Šálek*
 26 | Skla bezpečná pro ptáky – běh na dlouhou trať / *Gabriela Dobruská*
 27 | O kurzu určování ptáků ČSO 2022 / *Marie Hejsková*
 28–29 | Prvních 100 let BirdLife International / *Alena Klvaňová, Lucie Hošková*

Za ptáky do světa

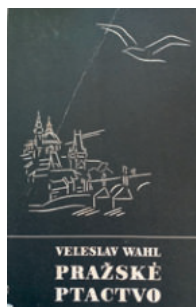
- 30–32 | Zima na salinách v Apulii / *Zdeněk Souček*

Podpořte nové doplněné vydání Pražského ptactva od Veleoslava Wahla?

Přispějete tak k publikaci shrnující stav a změny avifauny Prahy v posledních 80 letech a k naplnění odkazu Veleoslava Wahla, geniálního ornitologa a statečného člověka.

www.darujme.cz/projekt/1206884

nebo převodem na účet č. 2800277111/2010, var. symbol 45; spec. symbol: členské číslo ČSO

Česká společnost ornitologická (ČSO) je dobrovolný zájmový spolek zabývající se výzkumem a ochranou ptáků. Má více než 6000 členů. Pracuje na vlastních i mezinárodních projektech, popularizuje a propaguje ochranu ptáků a jejich prostředí. V Česku zastupuje mezinárodní organizaci BirdLife International.

BirdLife International je celosvětové sdružení národních organizací na ochranu ptáků a přírody. Působí ve více než 100 státech. Jeho cílem je snížit počet ohrožených druhů ptáků a chránit jejich území a tím přispět k zachování biologické rozmanitosti a udržitelnému využívání přírodních zdrojů. Charakterizuje jej motto: „Společně pro ptáky a pro lidi“ (Together for birds and people).

Obnovíme evropskou přírodu?

Nature Restoration Law se do češtiny překládá většinou jako „zákon na obnovu přírody“. Bude platit pro celou Evropskou unii a dává naději, že po desetiletích omezování se bude moci evropská příroda volněji nadechnout a začít růst. První návrh zveřejnila Evropská komise v červnu tohoto roku, a pokud vše půjde dobře, do konce toho příštího by zákon mohl začít platit.

Je s podivem, jak malý zájem návrh v Česku vzbuzuje. Jde přitom o třetí nejdůležitější evropský nástroj v ochraně přírody – po směrnici o ptácích (1979) a směrnici o stanovištích (1992) –, jehož projednávání navíc řídíme v době českého předsednictví Radě Evropy. Právě to jsou důvody, proč ČSO (spolu s WWF a BirdLife Europe) zorganizovala na toto téma mezinárodní konferenci. Proběhla 12. října v Národním muzeu v Praze za účasti více než stovky odborníků z Česka i z Evropy a další stovka ji sledovala online. K dispozici je i záznam na birdlife.cz/NatResConf.

Zákon na obnovu přírody sleduje jednu základní myšlenku: pokud chceme zastavit dlouhotrvající úbytek přírodní rozmanitosti, nestačí jen chránit zbytky toho hodnotného, co nám z přírody zůstalo, ale musíme ji aktivně obnovovat. Taková obnova může mít mnoho podob, od odstraňování nepotřebných hrází na řekách přes rušení melioračních systémů až po takovou „drobnost“, jakou je šetrné hospodaření na polích a v lesích. Jakou přesnou podobu bude obnova mít, si určí každá země v národním plánu obnovy. Pro nás v ČSO je důležité, že cesta, kterou jdeme v ptácích parcích, by měla nalézt mnohem širší uplatnění a že s ptáky se stále počítá jako s důležitými indikátory, zda se nám obnova přírody bude dařit.

Zdeněk Vermouzek

Foto: Šimon Bátěk

Foto: Ondřej Ryska

Pastva uherského stepního skotu má už po několika měsících kýžený vliv na biodiverzitu v ptačím parku Kosteliska. Krávy spásají invazní zlatobýl a vytvářejí skvělé podmínky pro ptáky, kteří sem létají za potravou. Jedním z největších letošních úspěchů bylo vyhníždění sýkořice vousaté, jejíž hnízdní populace v Česku se odhaduje na pouhých 90–180 párů. Přítomnost skotu také přilákala vzácného koprofágního (živícího se výkaly) brouka *Onthophagus illyricus*, který prozatím nemá české jméno. K dalším velkým novinkám na Kosteliskách patří pozorování užovky stromové, která je nejvzácnějším hadem v Česku.

✦ Sýčci letos prožili špatnou sezónu.

V jádrové populaci v severozápadních Čechách jsme spočítali pouze 62 mládat, podobně jako loni. Populaci kriticky ohrožené sovy se nedaří výrazně posílit a stále balancuje na hranici přežití. Je znepokojivé, že na jedenácti hnízdech byla neoplozená či zastuzená vajíčka. Na vině může být chladné počasí, ale také příbuzenské páření (více na str. 26).

✦ **Ve dnech 23.–25. září jsme v Mikulově uspořádali Ornitologickou konferenci ČSO Ptáci a svět v pohybu.** Největší ornitologické akce roku se zúčastnily přes tři stovky lidí. Podrobný program, sborník abstraktů a záznamy přednášek najdete na birdlife.cz/ornitologicka-konference.

✦ **Dáme-li přírodě prostor k obnově, mnohé druhy se vrátí, ukazuje nová zpráva Wildlife Comeback Report.** Na publikaci se podílela i Evropská rada pro sčítání ptáků (EBCC), jejíž kancelář sídlí v ČSO. Zpráva dokládá, že opatření, jako je lepší právní ochrana, rozšiřování a propojování chráněných oblastí, specializovaná podpora obnovy populací a zlepšování stavu biotopů, jsou účinná. V případě ptáků se devatenácti z 25 zahrnutých ptačích druhů podařilo od 80. let 20. století rozšířit svá území výskytu (více na str. 21).

✦ **V akci Týden skleněného zabijáka jsme první říjnový týden vyzývali veřejnost, aby pátrala po prosklených plochách, kde se zabijejí ptáci.** Díky údajům od veřejnosti jsme získali argumenty, které nám pomohou v jednáních s majiteli a provozovateli nebezpečných objektů. Svá pozorování vkládejte i nadále na birds.cz. Děkujeme!

✦ **Více než 19 tisíc lidí se o prvním říjnovém víkendu zúčastnilo evropského Festivalu ptactva.** Lidé na 750 akcích pozorovali přes čtyři a půl milionu ptáků na cestě do zimovišť. V Česku navštívilo 36 akcí přes

1300 lidí. Většinu z nich provázely ukázky odchytu ptáků spojené s kroužkováním. Zajímavostí byl mladý moudivláček lužní s litevským kroužkem v Dubči či rákosník tamaryškový na Řežabinci.

✦ **Ve středu 12. října jsme spolu s WWF a BirdLife Europe uspořádali konferenci Nature Restoration Law 2022.** Záznam z národního muzea můžete zhlédnout na birdlife.cz/NatResConf.

✦ **Ve spolupráci s Centrem Elpida jsme v říjnu zahájili Ornitologický klub pro seniory.** Teoretické přednášky a semináře střídáme s vycházkami do terénu, kde si pozorování a určování ptáků zkoušíme v praxi. Vítejte všechny zájemce včetně úplných začátečníků. Sledujte kalendář ČSO na birdlife.cz/prehled-akci-cso.

✦ **V říjnu jsme uspořádali sérii seminářů pro učitele, kde jsme představovali nové výukové materiály.** Kromě toho jsme také uspořádali odborné semináře pro architektky, veřejnou správu a odbornou veřejnost s názvem Ochrana synantropních ptáků a netopýrů nejen při stavebních úpravách budov. Další termíny seminářů ČSO najdete na birdlife.cz/vzdelavani-dospelych.

✦ **Za skvělou cenu 5 tisíc Kč se podařilo koupit strategicky důležitou cestu napříč téměř celým ptačím parkem Mnišské louky.** Kilometrová trasa je klíčová pro přístup k pozemkům, ale také jako návštěvnická stezka. Z několika míst jsou výhledy na louky s možností pozorování ptačích obyvatel parku – mimo jiné i na nově vybudovanou tůň, kde se v letošním roce pokoušely hnízdit čejky a bekasiny.

✦ **V ptačím parku Josefovské louky jsme dokončili centrální ptačník.** Jde o pět velkých hloubených tůní o rozloze dohromady přes 3 hektary. Na jaře se máme na co těšit. Tůně budou magnetem pro táhnoucí i hnízdící ptáky.

Foto: Jan Grünwald

Nejmenší pták Evropy je částečně tažný. Králíček ohnivý totiž zřejmě migruje zejména do jižní a západní Evropy, i když o oblastech zimování našich ptáků zatím víme velmi málo. V hnízdním období se s ním setkáme zejména v jehličnatých lesích, občas i v menších skupinách konifer nebo smíšených lesích, při migraci je ale možné pozorování i mimo jeho obvyklé hnízdní prostředí, a tak ho lze zastihnout i v zahradách, parcích a křovinách. Zejména od září do konce října je tedy dobré napnout uši a v případě, že se vám podaří zaslechnout tiché a velmi vysoké vábení, může jít právě o migrujícího králíčka (jako je třeba ten na fotografii). Zatímco s králíčkem obecným se v zimním období setkáme poměrně často, králíček ohnivý u nás přezimuje jen zřídka. Přesto můžeme „ohniváky“ hledat i v zimě – vyplatí se kontrolovat hlavně husté křoviny ve městech okolo vody, ideálně s přítomností jednotlivých jehličnanů. 🐦 *Jan Grünwald, Praha*

Foto: Marek Brabec

Foto: Markéta Brabcová

Černovická terasa žije. Tato průmyslová oblast na jihu Brna zahrnuje i přírodní část, která je jednou ze tří nejvýznamnějších ptačích lokalit v Brně a bylo na ní zaznamenáno přes 120 druhů. Najdeme zde kolonie břehulí říčních i vln pestrých, čejky chocholaté hnízdí přímo u retenční nádrže, kde se občas dá narazit i na protahující bahnáky. Můžeme také zahlédnout bělořity šedé, bramborníčky hnědé, tuňky obecné, konipasy bílé i horské. Ale i přímo v části zastavěné průmyslovými halami na autobusové zastávce můžeme narazit na chocholouše obecného, drozda kvícalu, o rehcích domácích nemluvě. Stačí procházet mezi halami a nad hlavou nám poletují skřivani polní se svým typickým zpěvem, chocholouši sedí na obrubníku přímo u silnice nebo na střeše haly, mezi paletami si poskakují kvícaly i rehci domácí, z trávníků podél budov vylétují téměř neviditelné koroptve obecné. A v hojném počtu se tu vyskytují i dravci jako poštolky obecné, luňáci červení či káně lesní. 🐦 *Markéta Brabcová, Brno*

Strakapoud jižní žije i v hlavním městě. Urbánní birding mě vždy velmi baví, a když zahlédnu i něco zajímavějšího, mám o to větší radost. Od začátku akademického roku nově pobývám v Praze, která mě již stihla uhranout svými malebnými uličkami. Nádherné počasí, které panovalo 9. října, jsem využil k prvnímu pohodovému toulacímu birdingu a vyrazil jsem přes Karlův most na Petřín. Při průzkumu Velké strahovské zahrady jsem si pomyslel, jak by se zdejší biotop náramně hodil pro strakapouda jižního. S pištěním prolétla žluna zelená a ozval se strakapoud velký. O pár minut později jsem scházel Vlašskou ulicí

a do ucha mě udeřil známý hlas strakapouda jižního! Tak přece! Po chvíli se mi „jižňáka“ podařilo i zdokumentovat a užíval jsem si pozorování jeho honičky se strakapoudem velkým. Toto pozorování pro mě zůstane jedním z nejlepších, jelikož jsem tomuto druhu věnoval velkou část své SOČ a zároveň mám jižňáky prostě rád. Vlastně mi přijde docela vtipné, že jsem si je z Opavy „přenesl“ i do Prahy. Zatím jediná dvě pozorování z okresu Hlavní město Praha pocházejí z roku 2005 (P. Žďárek; *Fauna Ptáci*) a 2018 z Modřanské rokle (birds.cz), přičemž přímo v centru zřejmě nebyl pozorován vůbec! Proto apeluji

Foto: 3x Josef Satrapa

Hnízdění hrdliček zahradních na okně bytu naší dcery, které začalo v červenci, se nám podařilo zdokumentovat od vajíček až po vylíhnutí mláďat. Poslední fotografie je ze sobotního rána 6. srpna, večer toho dne jsme naši rodinku hrdliček viděli naposledy. 🐦

Josef Satrapa, Havlíčkův Brod

Foto: Matěj Tvarůžka

na všechny Pražany, aby počítali i s tímto druhem. Může zde být prakticky kdekoli, včetně okresů Praha-západ a Praha-východ, kde byl již několikrát zastížen, jako například letos v květnu na Hostivických rybnících.

🐦 *Matěj Tvarůžka, Opava*

Chřipka decimuje ptačí populace

O nezvykle silném ataku nové, smrtelné a vysoce patogenní mutace viru ptačí chřipky jsme psali již v prvním letošním čísle *Ptačího světa*. A zatímco covid-19 pomalu ustupuje ze scény, ptačí chřipka bez většího zájmu médií řádí dál. V průběhu tohoto roku její devastující nápor na mnohé ptačí druhy napříč severní polokoulí ještě zesílil. Vědci se začínají obávat o osud volně žijících ptáků, jejichž populace se budou z této rány jen těžko zotavovat. Sečteno je zatím více než 400 000 obětí, ale je to jen špička ledovce, protože testován je pouze zlomek uhynulých ptáků. Znamých ohnisek je více než 2600, což představuje dvojnásobek míst zasažených při předchozích velkých vlnách ptačí chřipky z let 2016–2017 a 2021. Současná ptačí apokalypsa vypukla v listopadu 2021 v Indii, kde na chřipku uhynulo 300 jeřábů panenských. Následoval úhyn 5000 jeřábů popelavých v Izraeli v prosinci loňského roku. Zakrátko byl virus ptačí chřipky prokázán ve většině evropských zemí a například v Řecku uhynulo 2000 pelikánů kadeřavých. Následovalo šíření do Severní Ameriky, kde byla ptačí chřipka poprvé prokázána až v roce 2014. Velmi rychle zasáhla více než 50 místních druhů od výrů virginských a orlů bělohlavých až po tereje bílé a straky americké. V USA bylo ve snaze zabránit šíření viru utraceno 37 milionů kuřat a mnoho chovů domácí drůbeže bylo zlikvidováno rovněž v Evropě. Dříve se chřipka šířila převážně v podzimních a zimních měsících a z volně žijících ptáků napadala hlavně kachny, labutě a husy. Nová mutace viru H5N1, která se poprvé objevila v roce 2014, je však zřejmě mnohem nakažlivější, navíc se šíří mezi ptáky celoročně a napadá výrazně větší spektrum druhů. Naprosto katastrofální je její dopad na populace mořských ptáků. Nizozemsko ztratilo během několika týdnů až 80 % své hnízdní populace rybáků severních. Velká Británie hlásí hromadné úhyny mořských ptáků v mnoha hnízdních koloniích včetně největší světové kolonie terejů

Foto: Verena Keller

Na 30 mrtvých terejů bílých, napočítaných letos v srpnu na pláži Forvie v severním Skotsku, je jen malým zlomkem tisíců mořských ptáků, kteří tento rok umírají na ptačí chřipku

bílých na skotském ostrově Bass Rock. Podobné masivní úhyny zaznamenala i Severní Amerika a třeba na pobřeží Kanady moře vyplavilo více než 8000 mrtvých terejů bílých. Hnízdění v těsně nahloučených koloniích je pro mořské ptáky typické a pro šíření ptačí chřipky bohužel optimální. Zcela ničivý může být dopad infekce na druhy s malými, izolovanými populacemi, jakými jsou třeba někteří buřňáci. Zabránit šíření viru ptačí chřipky je extrémně náročné. Kromě jiného je nezbytné podrobně monitorovat ohniska nákazy a odstraňovat mrtvé ptáky, virus totiž v uhynulých jedincích přežívá několik dní až týdnů, a může tak nakazit další ptáky v okolí

či mrchožrouty. Nezbytné je zaměřit se na velkochovy drůbeže, které jsou nejčastěji místem, odkud se virus přenesou na volně žijící ptáky. Je potřeba se vyvarovat kontaktu chovaných a divokých ptáků, což je však v některých zemích v podstatě nemožné. Očkování drůbeže, které již probíhá na farmách v jihovýchodní Asii, je zatím v Evropě a v USA zakázáno z obavy, že povede k rychlejšímu vývoji ještě nebezpečnějších mutací viru. Cesta k ochraně ptáků před smrtící nemocí tak bude ještě dlouhá a trnitá.

Podle birdlife.org

Pomůže výr zachránit poslední prales v Ghaně?

Od svého objevení a popsání v roce 1872 byl spatřen jen několikrát. Výr Shelleyův (*Bubo shelleyi*) je jednou z největších sov na světě a zároveň největší sovou obývajících tropické lesy rovníkové Afriky. Přesto je tento tajemný obyvatel tropů vědcům málo známý. Celosvětově je zdokumentováno jen asi dvacet muzejních exemplářů. Několik výrů bylo historicky chováno v zajetí, třeba v zoo v Antverpách, kde byl i v 70. letech minulého století vyfotografován. Věrohodná dokumentace z přírody však až do loňského roku neexistovala. Dvěma britským vědcům se ale v říjnu roku 2021 podařilo výra pozorovat a vyfotografovat v jeho přirozeném prostředí, v ghanském pralesě Atewa, což je jeden z posledních původních lesů v zemi. Jejich fotografie, na níž je sova jasně identifikovatelná, je tak zřejmě prvním nezpochybnitelným snímkem tohoto druhu z volné přírody. Kromě unikátního snímku

může přítomnost ohroženého výra pomoci i samotnému lesu. Prales Atewa se dostal do novinových titulků v roce 2018, kdy byly zveřejněny plány na těžbu bauxitu, která by celý ekosystém výrazně ohrozila. Asi nikoho nepřekvapí, že za projektem těžby stojí Čína a její zájem ovládnout nerostné bohatství Afriky výměnou za různé typy investic. Proti těžbě se zvedla vlna odporu, překvapivě i od velkých mezinárodních firem, které by surovinu mohly odebírat – nechtějí totiž nést zodpovědnost za likvidaci cenného biotopu. Kromě zničení pralesa zde navíc hrozí i kontaminace pitné vody pro pět milionů obyvatel Ghany. Případ je nyní u nejvyššího soudu v Ghaně a můžeme jen doufat, že nález unikátní sovy pomůže lokalitu ochránit.

Podle birdlife.org a business-humanrights.org

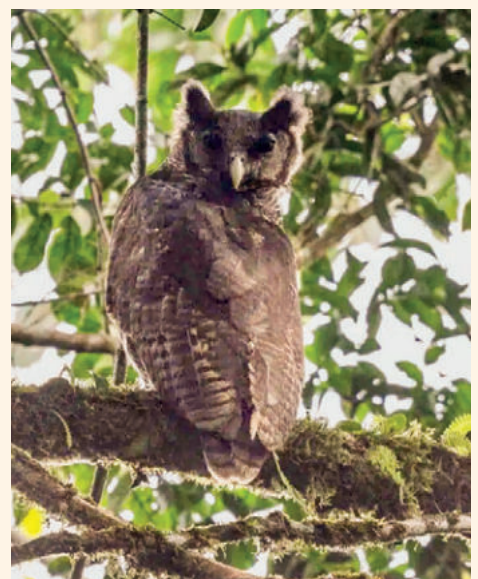

Foto: Rob Williams, Birdlife

Výr Shelleyův patří mezi nejzácnější sovy světa; ve volné přírodě se jej poprvé podařilo vyfotografovat až 16. října 2021 v pralesní rezervaci Atewa v jihovýchodní Ghaně

Vzácná pozorování od jara do podzimu

Foto: Jan Grünwald

V nově vybudovaném ptačím parku Kosteliska strávil léto vzácný orlík krátkoprstý

Hvězda ptačího parku Kosteliska

Když se 27. května na území ptačího parku Kosteliska poprvé objevil orlík krátkoprstý (*Circaetus gallicus*), byla to senzace. Málokdo ale čekal, že se na lokalitě zdrží tak dlouho. Pták byl pozorován pravidelně až do léta, naposledy 24. července. Asi nejčastěji byl viděn, jak sedí na sloupech vedení vysokého napětí nebo loví v okolí. Jako osedávku si oblíbil také mrtvé stromy na okraji mokřadu u pozorovatelný. Příběh orlíka z Kostelisek však neskončil v červenci – další pozorování se totiž v databázi Avif objevilo 10. září, kdy šlo nejspíše o jiného ptáka. Orlík se ale letos nevyskytl pouze na Kosteliskách – 11. června byl pozorován hned na dvou místech, v ptačí oblasti Libava a u Mašovic na Znojemsku. Další jedinec pak byl nalezen 7. srpna u Tovačova v okrese Přerov, kde se zdržel dva dny.

První orel nejmenší pro Plzeňský kraj

V první srpnový den přišla do diskusní skupiny západočeských birderů fotodokumentace zajímavého dravce, který byl určen jako orel nejmenší (*Hieraetus pennatus*). Prozradil se mimo jiné charakteristickými „přistávacími světly“ – světlými skvrnami na přední hraně křídel po stranách hlavy, které jsou u tohoto druhu vidět při čelním pohledu v letu. Pták byl pozorován při přeletu přes PR Nový rybník jihozápadně od města Plzeň a dal pozorovatelům čas jen na pořízení dokumentačních fotografií, než zmizel. Tento druh je v Česku pozorován zřídka – od roku 1989 jde teprve

Foto: Vladimír Vlasák

Rybák severní patří k nejvzácnějším rybákům, které u nás můžeme pozorovat

o třinácté pozorování a vůbec první s dokladovou fotografií.

Bohatý rok na rybáky severní

Rybák severní (*Thalasseus sandvicensis*) se na našem území objevuje zřídka, tento rok ale přinesl hned pět pozorování. Prvního jedince se podařilo zastihnout 15. dubna na rybníku Stará Putim u Písku, další byl nalezen 29. července na rybníku Nesyt na jižní Moravě, třetí záznam je z 27. srpna z jezera Medard u Sokolova a další byl pozorován o dva dny později na vodní nádrži Nechranice u Kadaně. U dvou západočeských pozorování můžeme spekulovat, zda se nejednalo o stejného jedince. Poslední pozorování se odehrálo na horní nádrži novomlýnského vodního díla 13. září a šlo doslova jen o mžik, kdy rybák prolétl nad hladinou a už se nevrátil.

Druhé pozorování ouhorlíka černokřídlého v Česku

Podzimní hejna čejek umějí občas pozorovateli přichystat velmi nečekaná překvapení. Čejky často využívají menší nebo stejně velké druhy bahňáků jako své „bodyguardy“ a jedním z takových osobitých a ve střední Evropě vzácných hostů je ouhorlík černokřídlý (*Glareola nordmanni*). Ten byl v posledních letech opakovaně zjišťován během podzimních měsíců ve všech sousedních státech a letos konečně přišla řada i na nás. Miloš Peitner hledal v pondělí 5. září v polích kulíky hnědé, když narazil na hejno čejek krmících se na zvláčeném poli u Roudnice v okrese Hradec Králové. Mezi nimi se ukrýval i ouhorlík, pokud zrovna nelovil nad okolní krajinou hmyz stylem velké vlašťovky, jak je pro tento druh typické. Svou přítomností potěšil i další zájemce o nevšední

Foto: Miloš Peitner

Ouhorlík černokřídlý byl na našem území v novodobé historii pozorován poprvé

pozorování, protože se na lokalitě zdržoval až do následující soboty.

Rákosník ostřicový letos nechycen, ale přesto dopaden!

Známe druhy, které unikají pozornosti natolik, že je v drtivé většině případů zachytí pouze ornitologická síť. Jedním z nich je rákosník ostřicový (*Acrocephalus paludicola*) – nejhroženější evropský pěvec, jehož poslední populace dnes přežívají na vlhkých loukách při hranici Polska s Běloruskem a v nedalekém okolí. U nás je

Foto: Jan Studecký

Rákosník ostřicový v mokřadu NPP Hrabanovská černava

v posledních letech zaznamenáván na tahu sotva jednou ročně, přestože naše vlast leží na jeho obvyklé tahové trase. Jedná se většinou o odchyt, jedině fotograficky zdokumentované pozorování pochází ze Vsetínska z roku 2004. Letos se koncem dubna podařilo fotograficky zdokumentovat dospělého jedince podruhé, a to v NPP Hrabanovská černava na Nymbursku. Rákosník ostřicový byl objeven při kontrole ornitologických sítí, kterým se ale obloukem vyhnul a zůstalo pouze u pozorování.

Velcí dravci opět kralovali letní obloze

Že se u nás na letní potulce občas objeví sup bělohavý (*Gyps fulvus*), jsme si už skoro zvykli. Nejinak tomu bylo i letos, kdy se tento druh ukázal při červnové senoseči na Rakovnicku. Daleko větší senzaci však vzbudil sup hnědý (*Aegypius monachus*), který se v červnu po dvouleté pauze vyskytl kde jinde než na Plzeňsku, které se v posledních letech ukázalo jako oblast pro tyto dravce atraktivní. Myslíte si, že nic vzácnějšího a majestátnějšího už na naší obloze kroužit nemůže? Omyl! Na konci června byl u Litomyšle vyfotografován mladý orlosup bradatý (*Gypaetus barbatus*). Potvrdí-li se, že šlo o volně žijícího ptáka, bude to první doložené pozorování pro Česko. Není bez zajímavosti, že hlášení o všech třech druzích přišla od laické veřejnosti. To ukazuje, že zkušených pozorovatelů zřejmě ještě stále není v terénu dost na to, aby tyto nápadné ptáky zaznamenali. 🐦

Jan Studecký a Jan Grünwald

Foto: Magdalena Bulková

Orlosup bradatý u nás doposud nemá žádný akceptovaný záznam a zatím není rozhodnuto, zda bude toto pozorování přijato

Sokoli nehledají „poklad na stříbrném Labi“, ale trochu klidu

Sokola stěhovavého, ikonický druh ochrany přírody, není třeba zevrubně představovat. Nádherný, nejrychlejší, vyhubený, ohrožený, kontroverzní, nenáviděný, přizpůsobivý... Dalšími charakteristikami by šlo vymyslet spoustu. Hlavně je ale fascinující. Fascinující svojí schopností přizpůsobovat se měnícímu se světu, což je vlastnost, která začíná být nezbytná pro většinu živých organismů, jež s námi nadále chtějí na planetě přežít.

Přizpůsobivost musel mít sokol v genech, jde totiž o jeden z nemnoha přirozeně kosmopolitních, tedy po celém světě rozšířených druhů. Obývá tak různorodá prostředí, jako jsou severské tundry,

časů. Zákony na ochranu přírody jim zajistily lepší budoucnost, populace však rostla jen do 50. let, kdy jsme začali používat DDT a jinou agresivní zemědělskou chemii. Ta na rozdíl od přímého pronásledování vedla k úplnému vyhubení sokola stěhovavého v řadě zemí včetně České republiky. Od 60. let tak už u nás sokoli nehnízdili – naštěstí jen dočasně, protože od roku 1993 zde opět hnízdí. A daří se jim. Populace sokolů stěhovavých totiž u nás od té doby neustále narůstá. Jistě pomohly zákazy nebezpečné chemie, přímá ochrana či kroky na podporu hnízdění. Nicméně jsem přesvědčen, že hlavním důvodem této pozitivní trajektorie je sokolův přizpůsobivost. Dnes už v naší zemi hnízdí okolo 150 párů; jestli jich tu někdy bylo více, nevíme.

Foto: Václav Beran

Vidět mláďata sokolů na skalním hnízdišti v Labském údolí je velká vzácnost

Foto: Václav Beran

Pohled na Kozí vrch, hnízdiště, kde sokoli nenalezli klid, z ochozu komína před budkou, ve které nyní bezpečně hnízdí

vyšoké hory Jižní Ameriky, okraje polopouští Austrálie či třeba hustě zalidněná střední Evropa. Jako vrcholový predátor nikdy netvořil milionové populace. I proto si okusil také existenciální problémy, kdy šlo o přežití druhu. Ptáte se, komu by mohl sokol vadit? I to se v průběhu času výrazně mění... Nejstarší zmínky o sokolech jsou ty sokolnické. Sokolníci ale zřejmě sokolův populaci příliš neohrožovali. I když kdo ví, naše ornitologické záznamy staré pár tisíc let jsou dost děravé, tedy pardon, neexistují vůbec. Děravé jsou i záznamy s datací 100 a více let. Nicméně víme, že vášeň pro vytváření sbírek ptáčích vajec na konci 19. století byla pro sokolův populaci prvním vážnějším problémem, který máme zdokumentován. Spolu s přímým pronásledováním, neboť dravci prostě v minulosti nebyli „in“.

Kuriózní důvod k pronásledování souvisel s první světovou válkou. Sokolův totiž s oblibou lovil poštovní holuby, tedy holuby klíčové pro přenos válečných depeší. Armádní střelci tak mířili i na sokoly. Ale po první světové válce se těmto nádherným ptákům začalo blýskat na lepší

Sto padesát párů versus deset a půl milionu obyvatel české kotliny, to je směšný poměr. I přesto si už někteří myslí, že sokolů je u nás moc. Oni totiž stále loví holuby. Vegetariány se ještě nestali, i přizpůsobivost má své limity. A tak i přesto, že se podobně pozitivně vyvíjela populace i ve většině evropských zemí, leckde už se trend otočil a sokoli zase ubývají. Ve Španělsku zřejmě nestíhají držet krok s klimatickou změnou, ve Švýcarsku zase s holubáři, kteří vzali „zákon“ do svých rukou. A zničit populaci 150 párů není opravdu tak náročný úkol. Měli bychom tedy být i nadále obezřetní.

U nás je zatím ještě vše růžové. Ale... Na příkladu okolí Ústí nad Labem si ukážeme, že bez přizpůsobivosti to stále nejde. Kdo dosud v Ústí nad Labem nebyl, měl by to napravit. Exprůmyslové město specifické „krásy“ se totiž nachází na nádherném místě, a to v hlubokém, skalnatém kaňonu řeky Labe, kde se do tohoto terénního zářezu prolomila ještě i řeka Bílina – místě, které uchvátilo a inspirovalo i Karla Meye. V okolí naleznete nádherné suťové lesy, skalní stepi, skalní výchozy,

nekanalizované koryto řeky Labe a mnoho dalších pozoruhodností. Nejde o panenskou krajinu, ruka člověka zde zasahuje již dlouho. I přesto vám vyrazí dech, jak nádherná místa jsou hned za posledními domy. I sokoli zde hnízdili odnepaměti. Také zde však vyhnuli a navrátili se až v roce 2003. Od té doby pravidelně hnízdí v Průčelské rokli. Dříve jsme hnízdiště tajili, sokolům to ale klid nepřineslo, neboť rozervanou rokli milují také horolezci, turisté a romantické duše. Nyní již lokalitu netajíme, AOPK ČR ve spolupráci s horolezci skály v hnízdní době uzavírá a turisty informujeme. Hnízdiště střežila i řada fotopastí, ale všechny někdo ukradl... Sokoli to zkoušejí dál, avšak od roku 2003 zde úspěšně vyhníždili jen třikrát a vyvedli pouze sedm mláďat. Ostatní skalní lokality mají podobný osud. Na Kozím vrchu o sokolech víme od roku 2019, ale nevyhníždili tu ani jednou. Klid paradoxně našli až na 1,8 km vzdáleném komíně. Budku instalovanou v prosinci 2020 ihned obsadili a za dva roky vyvedli šest mláďat. Budku na teplárně Trmice od roku 2015 úspěšně opustilo dokonce již 17 mláďat. Přizpůsobivost se tedy sokolům hodí. Na lidských stavbách uprostřed měst či průmyslových areálů nacházejí mnohem větší klid a bezpečí než v přírodě chráněné krajinné oblasti – typický paradox dnešní doby. Nicméně ochranu přírodních stanovišť vzdávat v žádném případě nesmíme. Tisíce jiných druhů totiž takto přizpůsobivé nejsou.

Článek vznikl v rámci projektu „Poklad na stříbrném Labi“, který byl podpořen z Norských fondů v rámci výzvy Reine programu „Životní prostředí, ekosystémy a změna klimatu“.

Václav Beran | pracuje jako zoolog v Muzeu města Ústí nad Labem a ve společnosti ALKA Wildlife, o. p. s. Dlouhodobě se věnuje monitoringu sokola stěhovavého, od roku 2010 také podpoře jeho hnízdění na lidských stavbách. Učarovaly mu také hnědo-uhelné velkolomy, území překvapivě bohatá na ptáky i jiné ohrožené druhy.

Stav ptáků světa 2022

Nejnovější, páté vydání stěžejní vědecké publikace BirdLife International *State of the World's Birds*, zveřejněné 27. září, shrnuje, co nám ptáci sdělují o současném stavu přírody, jakým hrozbám čelí a jaká řešení je třeba přijmout.

Proč se vyplatí poslouchat právě ptáky? Protože slouží jako vynikající barometry odrážející zdraví celé planety – jsou široce rozšířeni, snadno zaznamenatelní a citlivě reagují na změny ve svém prostředí. Díky všeobecné oblíbenosti, které se těší, jsou jejich stavy již celá desetiletí sledovány profesionálními i amatérskými vědci, a jsou tak nejlépe prozkoumanou skupinou živočichů. Zpráva, kterou nám tlumočí, ale není potěšující – téměř polovina všech ptačích druhů na světě ubývá a každý osmý je ohrožen vyhynutím. Tempo, kterým ohrožených druhů přibývá, se navíc stále zrychluje. Varovným

zjištěním je také skutečnost, že i populace běžných druhů, které prozatím ohroženy nejsou, se povážlivě ztenčují. V Severní Americe například od roku 1970 zmizelo 2,9 miliardy ptačích jedinců a v Evropské unii, která má pětkrát menší rozlohu, jsme od roku 1980 ztratili 600 milionů jednotlivých ptáků. Ukazuje se, že ptáci ztrácejí svá útočiště – stav téměř poloviny (45 %) významných ptačích území je nepříznivý a 277 jich je hodnoceno jako „IBA in danger“, území ve velmi špatném stavu, které vyžaduje okamžitý zásah.

Příčiny této neradostné situace jsou dobře známy a většinu jich má na svědomí člověk. Mezi největší hrozby patří intenzifikace zemědělství (postihuje 73 % ohrožených druhů), neudržitelná těžba dřeva (50 %), invazní nepůvodní druhy (40 %), nadměrný lov a pronásledování (38 %) nebo změna klimatu (34 %). Ptáci také trpí úbytkem vhodného prostředí v důsledku rozrůstající se zástavby (27 %), stále častějšími a silnějšími

požáry (20 %), hynou v důsledku těžby a produkce elektřiny (18 %) či znečištění prostředí (16 %). Většinou je každý druh ohrožen několika faktory současně.

Ptáci nám ale naštěstí také říkají, jak přírodě pomoci k obnově, a ukazují nám, která ochranná opatření fungují. Jako nejnaléhavější se jeví potřeba účinně chránit celosvětovou síť významných ptačích území, oblastí, které jsou klíčové nejen pro ptačí populace, ale i další živočichy a rostliny. Je nezbytné zachovat nedotčená stanoviště, obnovit ta poškozená a současně také zajistit jejich propojenost. Musíme bojovat proti pronásledování a ilegálnímu lovu ptáků, prosazovat šetrnější metody rybolovu, potlačovat invazní druhy a omezovat negativní dopady produkce elektrické energie na ptáky. K tomu potřebujeme začlenit biologickou rozmanitost vysoko do hodnotového žebříčku celé společnosti a plně docenit přínosy, které příroda lidem poskytuje, zvyšovat povědomí veřejnosti, podporovat vzdělávání a prosazovat účinné právní předpisy. Ke sledování pokroku je pak nezbytný pravidelný dlouhodobý monitoring.

Ptáci nám konečně přinášejí i naději a ukazují nám, že ochranná opatření mohou být velmi účinná. Ve zprávě najdeme řadu příkladů druhů, které se podařilo zachránit před vyhynutím, obnověných stanovišť či zažehnaných hrozeb. Potřeba chránit stále větší počet druhů přesto vzrůstá a čas běží. Následující desetiletí tak bude kritickým obdobím, které rozhodne, zda se nám ničení planety podaří zastavit. Prvním krokem bude přijetí nového ambiciózního Globálního rámce pro biodiverzitu (Global biodiversity framework, GBF) na konferenci OSN o biologické rozmanitosti, která se bude konat 5. až 17. prosince 2022 v kanadském Montrealu. Na tom, zda se podaří tuto strategickou vizi pro zachování, ochranu, obnovu, udržitelné využívání a řízení biologické rozmanitosti a ekosystémů na příštích deset let prosadit a uskutečnit v praxi, závisí nejen budoucnost ptáků, ale i ta naše.

1 z 8
ptačích druhů světa
je ohrožen vyhynutím

Populace ptáků světa ubývají

49 % (5412) druhů
ubývá

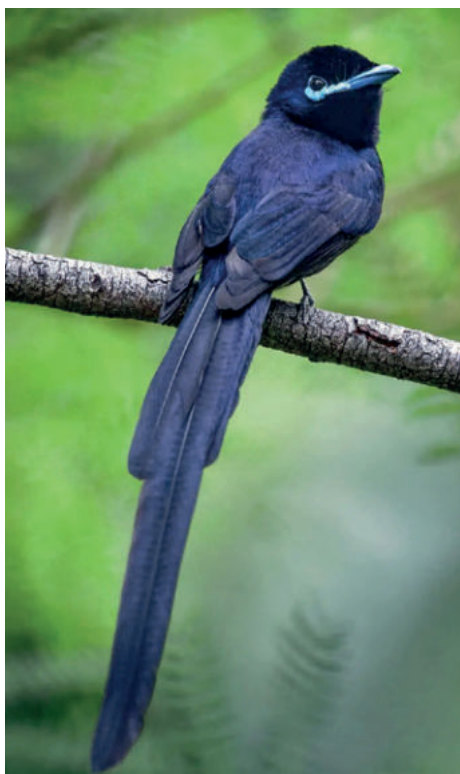
38 % (4234) druhů
je stabilních

6 % (659) druhů
přibývá

6 % (693) druhů
má nejasný
trend početnosti

Neubývají pouze vzácné druhy, ale stále častěji také druhy dříve běžné a hojně rozšířené. Ačkoli zatím nejsou ohroženy vyhynutím, strmé poklesy počtu jedinců těchto druhů mohou ovlivnit fungování ekosystémů a ekosystémových služeb, jako je opylování rostlin, požírání škodlivého hmyzu nebo likvidace mršin.

K poklesu populací dochází na celém světě. Například v Kostarice se populace ptáků tropické zemědělské krajiny mezi lety 1999–2010 ztenčila o 62 %, od roku 1970 ubylo 19 z 22 druhů dravců žijících v Keni, lesních ptáků ubylo v Ugandě o 39 % (2009–2015), v Indii o 62 % (2000–2018), a v Japonsku dokonce o 94 % (1850–2016).

Lejskovec seychelský (*Terpsiphone corvina*) mohl být v roce 2020 díky převezení na ostrov zbavený nepůvodních predátorů přeřazen do kategorie zranitelný

Červený seznam ptáků IUCN

Podle posledního Červeného seznamu ptáků světa vydávaného Mezinárodním svazem ochrany přírody (IUCN) je **1409** ptačích druhů považováno za ohrožené, což představuje **12,8 %** všech známých druhů nebo také každý osmý druh.

Mezi nejhroženější ptáky Evropy (regionálně kriticky ohrožené) patří keptuška stepní (*Vanellus gregarius*) a orel stepní (*Aquila nipalensis*) a celkově je v Evropě ohrožen každý osmý druh (544, resp. 13 % evropských ptačích druhů). V Austrálii je to dokonce každý šestý původní druh nebo poddruh.

Celosvětově ohrožené druhy nejsou na zeměkouli rozmístěny náhodně – nejvíce jich obývá tropy. Devět zemí světa má více než 80 celosvětově ohrožených druhů, v čele s Indonésií (162 druhů), Brazílií (154 druhů) a Kolumbií (102 druhů). Všechny deset zemí s největším podílem ohrožených druhů ve svých avifaunách patří k ostrovním státům, což potvrzuje ničivý dopad nepůvodních invazních druhů na ostrovní populace. Největší podíl ohrožených druhů ptáků má Indonésie, kde je vyhynutím ohroženo celých 42 % z 81 druhů.

Riziko vyhynutí roste

Život na naší planetě právě prochází šestým masovým vymíráním druhů, jehož tempo je desetkrát až stokrát rychlejší, než byl průměr za posledních deset milionů let. V současnosti je až milion druhů rostlin a živočichů považován za ohrožené vyhynutím.

Od roku 1500 vyhynulo (nebo je téměř jisté, že vyhynulo) 187 druhů ptáků, z nichž většinu tvořily endemické ostrovní druhy a osudnými se jim stali introdukovaní savci. V poslední době se ale na hranu vyhynutí dostává stále více druhů obývajících kontinenty, zejména fragmentované tropické lesy. Za posledních 20 let například z lesů Brazílie nenávratně zmizely dva endemické druhy z čeledi hrncířkovitých a třetí druh, kulíšek pernambucký (*Glauucidium mooreorum*), nebyl spatřen od roku 2001.

Ostrov s nejvyšším počtem vyhynulých ptáků od roku 1500

Havajské ostrovy	33 druhů
Maskarény	32 druhů
Nový Zéland	20 druhů
Francouzská Polynésie	16 druhů

Kriticky ohrožený rybák čínský (*Thalasseus bernsteinii*) trpí sběrem vajec

Foto: 老毛 (CC BY-NC-ND 2.0)

Velké ochranářské úspěchy

Pryč s invazními druhy

U 32 druhů, jejichž vyhynutí se od roku 1993 podařilo zabránit, byla eradikace invazních druhů nejčastěji zavedeným opatřením. Dodnes bylo partnery BirdLife úspěšně zbaveno nepůvodních druhů více než 30 ostrovů v Tichém oceánu, včetně souostroví Acteon Gambier, které je posledním útočištěm kriticky ohroženého holuba tahitského (*Alopecoenas erythropterus*).

Poté, co byly zavedeny programy na kontrolu invazních druhů, vzrostlo 83 % ze 181 sledovaných populací mořských ptáků, zejména racků a rybáků. Když byl ostrov Hawadax na Aljašce zbaven potkanů, do jedenácti let se početní stavy ústříčníků tmavých (*Haematopus ater*) navrátily téměř k původním číslům.

V roce 2016 byly v provincii Chañaral v Chile zcela vyhubeni evropští králíci, což výrazně pomohlo dvěma druhům hnízdícím v norách – tučňáku Humboldtovu (*Spheniscus humboldti*) a buňniku peruánskému (*Pelecanoides garnotii*).

Cílená ochrana vrací druhy k životu

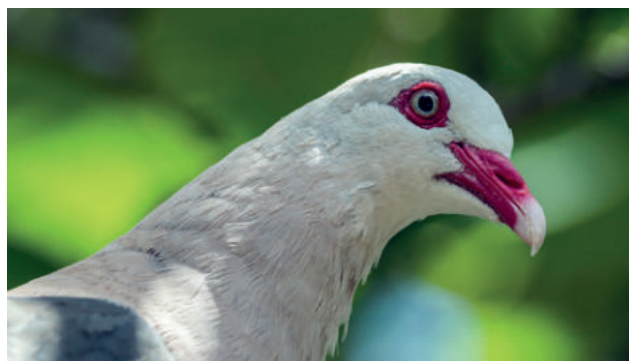
Díky cílené ochraně se od roku 1988 podařilo přeřadit do nižší kategorie ohrožení již 70 druhů ptáků. V posledních pěti letech to byli například ibis skalní (*Geronticus eremita*) v Maroku, chrástal guamský (*Hypotaenidia owstoni*) z Mikronésie nebo holub růžový (*Nesoenas mayeri*) a alexandr mauricijský (*Alexandrinus eques*) z Mauritia. Třeba obnova počtů buňníka bermudského (*Pterodroma cahow*) se daří díky umělým norám a instalaci zábran u jejich vchodů, které zamezují vstupu hnízdním konkurentům faetonům pruhokřídlým. Přežití kriticky ohrožené pisily černé (*Himantopus novaezelandiae*) z Nového Zélandu zase závisí na chovu v zajetí a vypouštění do volné přírody.

První chráněná oblast na volném moři

V roce 2016 se pomocí analýzy 2000 satelitních vysílačů připevněných na tělech mořských ptáků podařilo určit polohu oblasti v severním Atlantiku, kterou jako hlavní loviště potravy celoročně využívá až pět milionů jedinců 21 druhů. Dne 1. října 2021 byla díky BirdLife vyhlášena první chráněnou oblastí na volném moři.

Bilion stromů

Kdysi jeden z nejozdravějších lesních porostů světa ležící na území Argentiny, Brazílie a Paraguaye, který je domovem 200 endemických ptačích druhů, byl z 85 % vymýcen a dnes z něj zůstávají roztříštěné zbytky. Díky partnerským organizacím BirdLife ve zmíněných zemích bylo v rámci iniciativy Bilion stromů (Trillion trees) nově vysázeno 60 hektarů lesa a 51 000 hektarů stávajících porostů je nyní chráněno.

Když na Mauritiu zbývala desítky holubů růžových, byli na pokraji vyhynutí. Díky úsilí Durrell Wildlife Conservation Trust se je podařilo zachránit, jak barvitě popisuje Gerald Durrell v knize *Zlatí netopýři a růžoví holubi*.

Foto: Thomas Berg (CC BY-NC 2.0)

Alena Klvaňová | je od roku 2006 šéfredaktorkou časopisu Ptačí svět. Pracuje v ČSO jako vedoucí oddělení mezinárodního monitoringu a výzkumu. Ráda se věnuje popularizaci ornitologie a ještě raději pozoruje a sčítá ptáky v terénu.

Moravský ornitologický spolek slaví 90. narozeniny!

Foto: Archiv MOS

František Ginter, zakladatel a první předseda MOS, před rozestavěnou novou budovou stanice v roce 1980

Píše se 4. prosinec 1932 a v restauraci Akciového pivovaru v Přerově se zhmotňuje myšlenka, kterou František Ginter s přáteli spřádá už od roku 1927. Dvacet jedna členů, vesměs význačných představitelů města Přerova, zakládá Ornithologický spolek, který o rok později přejmenovávají na Moravský ornithologický spolek (MOS).

Odhodlání a obětavost dobrovolníků

V tu dobu už spolek sdružuje přes 200 členů a vydává časopis *Moravský ornitholog*. Ten je pro svůj ohlas později přejmenován na *Československý ornitholog* a razí si cestu i do zahraničí. Na dlouhou dobu se stává jediným odborným ornitologickým časopisem u nás a důležitým pojítkem mezi československými ornitology. Členové MOS propagují ochranu ptactva, třeba vyvěšují umělá vlaštovčí hnízda nebo kroužkují ptáky kroužky s označením MOS-Přerov-ČSR vyráběnými podomácku z hliníkových hrnečků. Na podporu činnosti MOS je také uspořádáno několik koncertů v městském parku Michalov.

Původní idea Ústředního akčního výboru československých ornitologů (ustanoveného roku 1936) vybudovat ornitologický ústav v Lednici se z finančních důvodů neuskutečnila. Na mimořádné valné hromadě spolku dne 18. května 1937 proto podali předseda MOS František Ginter a jednatel MOS Zdeněk Šulc, kteří byli zároveň funkcionáři zmíněného akčního výboru, návrh na vybudování Výzkumné ornitologické stanice v Přerově. Hned v roce 1937 je přistoupeno ke smělému plánu a v hospodářsky nejisté době začíná na okraji Přerova stavba ornitologické stanice. Část prostředků se daří získat díky darům členů MOS i přerovských občanů, subvencím okresního hejtmana, městské rady, městské spořitelny, přerovského děkanství, okrašlovacího spolku, městské školní rady a dalších. Město věnuje pozemek a děkan olomouckého arcibiskupství dřevo na

stavbu. MOS je ale poskytnuta i výhodná půjčka, za kterou se svým osobním majetkem zaručují tři členové výboru. O rok později už je hotovo, v prvním ornitologickém pracovišti na území Československa si mohou návštěvníci prohlédnout sbírku dermoplastických preparátů ptáků, hnízd a vajec. Je také pořízena základní knihovna, probíhá poradenská činnost, vyvěšování budek, ale i prodej drůbeže, holubů nebo krmiva pro ptáky jako zdroj financí. V roce 1944 však přichází velká rána, stanice je během bombardování poškozena tříštivými bombami. Do konce války se ale podaří stanici i venkovní voliéry opravit a zřídit laboratoř pro výzkum potravy, chorob a parazitů ptáků.

Válečné časy si vynutí i přejmenování časopisu na *Ornitholog*, hned v roce 1945 se však vrací k původnímu názvu *Československý ornitholog* s více než 1200 odběrateli. V roce 1947 je při stanici zřízeno družstvo ORNIS. Vyrábí ochrannářské pomůcky pro ptáky, prodává krmivo

Logo MOS se během 90 let takřka nezměnilo

k zimnímu příkrmování ptactva i pro cizokrajné ptáky chované v zajetí a drůbež, ale i dermoplastické preparáty ptáků a finančně tak zabezpečuje chod stanice a činnost spolku. Po komunistickém převratu v roce 1948 pokládá František Ginter, přední lidovec, všechny politické funkce včetně práce v Zemském národním výboru v Brně. Další členové MOS se dostávají z politických důvodů do existenčních potíží a v roce 1950 přestává vycházet *Československý ornitholog*. Spolek však funguje i nadále, pořádá akce pro veřejnost pod názvem Dny ptactva a v roce 1956 se mu daří vytvořit úspěšnou výstavu Ochrana přírody k ochraně ptactva, kterou navštíví i tehdejší ministr školství a kultury dr. F. Kahuda, což je pro Přerov ohromná událost. Čím dál častěji však výbor řeší zajištění dostatku financí pro svou činnost. Přesto i v této složité době nakonec spolek získává povolení k vydávání časopisu, tentokrát pod názvem *Zprávy MOS*, které rozmnožuje člen výboru František Hejl.

Pod ochrannými křídly muzea

Pomocnou ruku spolku podává okresní muzeum, dnes Muzeum Komenského v Přerově, a k 1. 1. 1970 organizaci přijímá pod svá křídla. Činnost spolku lze v tomto období asi jen stěží oddělit od činnosti muzea, jak potvrzuje ve svých vzpomínkách i Jiljí Sitko: „Nebudeme si nic namalovat, předsedou MOS tehdy byl Standa Svoboda, který chod spolku zastřešoval po stránce

Takto vypadala stará budova ORNIS v Bezručově ulici v Přerově v letech 1953–1979

Foto: Archiv MOS

Foto: Archiv MOS

Expozice MOS na Středomoravské výstavě od 20. 6. do 16. 8. 1936. Díky výborným přesvědčovacím schopnostem F. Gintera nešel výnos asi 40 000 Kč z výstavy na stavbu „bezvýznamné“ silnice, ale na novou ornitologickou stanici.

odborné, ale po stránce praktické jsem to musel udělat všechno sám. Plán práce MOS tak byl prakticky plánem práce přírodovědného oddělení.“

Jiljí Šitko nastupuje do muzea v roce 1971 a spolu s ním i František Hejl Mračovský. Oba pánové nakupují knihovny i sbírky preparátů, dokonce objíždějí i všechny moravské školy, aby získali

exempláře vzácnějších druhů. Pokračuje vydávání odborného časopisu *Zprávy MOS* a vzniká ucelená řada monografií, jako *Názvy ptáků* a *Ochrana ptáků* od Zdeňka Klůze. Zařazení do edice Knihovničky MOS se dočkaly i na tehdejší dobu aktuálně vydávané sborníky z hojně navštěvovaných odborných konferencí. Na svět tak přichází

Foto: Archiv MOS

Na výstavu *Ochrana přírody k ochraně ptactva* v roce 1956 přijel i tehdejší ministr školství a kultury dr. F. Kahuda

Foto: Petr Kovářik

MOS pořádá od roku 2011 Výzkumné terénní vikendy, např. v roce 2018 odborná i laická veřejnost mapovala šplhavce a hnízda velkých ptáků v CHKO Litovelské Pomoraví

celkem 19 publikací. Objekt ornitologické stanice je ale v žalostném stavu, proto je v letech 1979–1981 zbourán a je přistoupeno ke směle stavbě nové ornitologické stanice a stanice mladých přírodovědců. V roce 1985 je slavnostně otevřena trvalá expozice Ptactvo České republiky a až do roku 1992 je uspořádáno sedm celostátních ornitologických konferencí na různá témata (např. Pěvci, Dravci a sovy, Vodní ptáci). V té době se stává stanice i MOS, pod jehož hlavičkou jsou akce pořádány, centrem ornitologického dění v Československu i místem setkávání nejvýznamnějších ornitologů své doby. Publikační činnost patřila od počátku založení MOS mezi významné aktivity svých členů a pracovníků ornitologické stanice. Z hlediska historie ornitologie v Československu je určitě důležité zmínit, že po řadu let byly v Přerově vydávány časopisy (*Československý ornitholog*, *Zprávy MOS*) jedinými pravidelně vycházejícími ornitologickými periodiky v Československu, a byly tak důležitým pojítkem mezi ornitology. Také řada konferencí v 70. a 80. letech a jejich publikační výstupy či několik metodických příruček vydaných v rámci Knihovničky MOS představovaly významné publikační počiny v rámci celého Československa.

Tragédií pro přerovskou ornitologii znamenají povodně v roce 1997, kdy je ornitologická stanice na několik dnů zaplavena. Bahnitou vodou je nenávratně poškozena velká část knihovny včetně archivu MOS, ale za své vzala i řada preparátů a dalších sbírkových předmětů.

Nové časy, nové cesty...

V roce 1991 registruje parta mladých nadšených členů u Ministerstva vnitra stanovy Moravského ornitologického spolku. MOS tak získává právní subjektivitu a již tak úzce nespolečně spolupracuje s ornitologickou stanicí. Spolek začíná vydávat letáky, například s návody na výrobu ptačích budek nebo krmítek, pro členy pak tiskne časopis *Moravský ornitholog*, který je později přejmenován na *Ptáci kolem nás*. Odborné články jsou i nadále publikovány ve *Zprávách MOS* ve spolupráci s Muzeem Komenského. Členové se však věnují i práci s veřejností a mediálními kampaním. V roce 2005 podepisuje MOS smlouvu s ČSO a nadále již vystupuje jako Středomoravská pobočka ČSO. Nemění na tom nic ani skutečnost, že na řádný zápis této změny ve Spolkovém rejstříku pořád ještě čekáme. Moravský ornitologický spolek kráčí i po 90 letech ve slépějích Františka Gintera a plní jeho ideje.

Kateřina Ševčíková
Josef Chytil

Kateřina Ševčíková | je předsedkyní MOS a členkou výboru ČSO. Ptákům se věnuje hlavně v Beskydech a na Libavě.

Josef Chytil | je od roku 1973 členem MOS, členem výboru a v letech 2015–2019 jeho předsedou. Pořádá exkurze a akce pro veřejnost (například 30 ročníků Festivalu ptactva), spravuje archiv MOS. Od roku 2007 je šéfredaktorem Zpráv MOS.

Sokol stěhovavý (*Falco peregrinus*)

Jeřábek lesní (*Tetrastes bonasia*)

Kulík hnědý (*Charadrius morinellus*)

*Fotografování mě učí nalézat krásu,
nalézat krásu mě učí milovat přírodu,
milovat přírodu mě učí rozumět jí,
rozumět jí mě učí ctít život.*

Štěpán Míkulka

V dětství jsem měl jedno velké štěstí. Byli to fajn rodiče. Nikdy nás z venku nevolali domů dřív, než jsme byli totálně hladoví nebo promočení. Současně si ale na mě i mé bratry vždy našli čas. Brali nás pravidelně nejen do vzdálenější přírody Jeseníků, ale měli také knihovnu, kde nechyběla literatura o přírodě. Tehdy to byl například obdivuhodný J. V. Staněk. Otec nám z těch nádherných knih četl a byl to také on, kdo nám ukázal první foťáky a kamery a dovolil nám je používat. To bylo zřejmě v mém životě určující.

Dětství pominulo, ale knihy, kamery a fotoaparáty zůstaly. Odkrývaly mi stále nová a nová fascinující tajemství přírody, ale i svět tvoření. Právě fotografování mě naučilo dívat se pozorněji na svět a vnímat jeho krásy. Navíc, pokud jsem chtěl některého z těch nádherných divokých tvorů vyfotografovat, musel jsem se o něm nejdříve něco naučit. V tomto ohledu má fotografování volně žijících zvířat vzdělávací přesah.

Pevně také věřím, že obojí, film i fotografie, mohou přivést k přírodě spoustu lidí. To je také důvod, proč své snímky vystavuji a publikuji na internetu (czechwildlife.com a stejnojmenné profily na FB, IG a YT). Snažím se tak splatit přírodě ten velký dluh za šťastné okamžiky v ní.

Pro *Ptačí svět* jsem vybral záběry ptáků v pro ně charakteristických biotopech.

Chřástal polní (*Crex crex*)

Bude-li člověk rozumný, dobré časy pro ptáky se vrátí

Rozhovor s Jiljím Sitkem

Foto: Josef Chytil

Jak to všechno začalo? Co vás zavedlo do ptačího světa?

O přírodu jsem se zajímal už coby dítko a měl jsem to štěstí, že jsem na základní škole v Napajedlích měl perfektní učitelku biologie. Byla ze staré gardy, kdy se ještě učitelky nesměly vdávat, takže se maximálně věnovala žákům. A byla klika, že v té škole měli velkou učitelkou knihovnu, kde jsem si půjčoval základní ornitologickou literaturu – Kněžourka, Jandu, Jirsíka. Ze začátku mě zajímalo komplet všechno, takže jsem si pročítal i literaturu botanickou, entomologickou, ale ptáci jsou takoví atraktivní, tak jsem skončil u ornitologie. Měl jsem také štěstí, že na škole byl o pár let starší Ludvík Glíž, lesník, který kroužkoval ptáky pro Frantu Baláta. Další takovou důležitou věcí pro mě bylo, že jsem v padesátém šestém roce v antikvariátu ve Zlíně objevil nesvázané ročníky *Ornithologa*, od prvního čísla až někdy do roku čtyřicet osm, díky nimž jsem se seznámil s prací místního ornitologického spolku. Napsal jsem jim a pan Ginter mně odpověděl, že každý první pátek v měsíci je v restauraci Pivovar schůze výboru spolku. Tak jsem začal jezdit pravidelně na schůze, kde jsem se seznámil s Ginterem, Kozákem, Hejlem a dalšími.

Proč jste se nakonec začal věnovat parazitům?

To bylo východisko z nouze. Na přírodovědecké fakultě v Brně byla tehdy jediná šance, jak dělat ornitologii, u profesora Vojtka, který se zabýval vnitřními parazity. Zeptal se: „Co se nejnásadněji získá venku v přírodě na rybníku?“ A já odpověděl: „Pane profesore, racci.“ V té době byly

obrovské raccí kolonie, a tak jsem vyfasoval práci na téma helminté (vnitřní parazité – pozn. red.) racka. Racek je všežravec, a díky tomu je složení jeho parazitů velice pestré. A protože se mně už na diplomce podařilo najít desítku nových nálezů pro faunu, tak mě to trošinku chytilo a nastoupil jsem na Parazitologický ústav Akademie věd do Prahy, kde jsem v parazitologickém výzkumu pokračoval. Řekl jsem si, že po stránce odborné jako ornitolog moc šancí nemám, ptáci jsou zpracováni podrobně, zatímco u parazitů je větší šance se odborně prosadit.

Ptáky pozorujete od malička. Co se za váš život změnilo?

Jak já říkám, je průšvih, že za nás nebyly knížky, sítě, vůbec žádné materiály, ale bylo kvantum ptáků. Dnes máte výborné podmínky, ale s téma ptákama už je to horší... Tehdy jsem si nepsal pozorování mandelíka, protože to byl běžný pták, stačilo zajít k Topolně, ke Spytihněvi a tam jsem ho každý den viděl. To samé s dudkem. A to i tady v Přerově, když jsem chtěl vidět mandelíka, tak jsem šel za Žebračku a v té stěně na Bečvě a na Bečvisku hnízdili sýčci, moudivláčci, byli tam tuhýci menší i ti mandelíci a dudci. Díky tomu, že tehdy nebylo intenzivní zemědělství a lesnictví, tak jsem ještě zažil období, kdy bylo kvantum ptáků. Jako kluk jsem věděl o padesáti šedesáti hnízdech tuhýků obecných. Prakticky v každém šípkovém keři kolem polí byl tuhýk obecný plus tuhýk menší. Nebyl to žádný vzácný pták, to byla běžná věc. Myslivci tuhýky obecné v tom období stříleli, protože tuhýk, jako dračvík, je schopen ulovit vylétající mláďata. Sám

RNDr. Jiljí Sitko, CSc.

* 16. 10. 1943 Napajedla,
žije v Přerově

Vystudoval Přírodovědeckou fakultu tehdejší University Jana Evangelisty Purkyně v Brně (dnes Masarykova univerzita – pozn. red.), v letech 1965–1969 pracoval v Parazitologickém ústavu ČSAV v Praze a následně na Vysoké škole zemědělské v Brně. V roce 1971 nastoupil na ornitologickou stanicí Muzea Komenského v Přerově, kde pracuje dodnes. Zasloužil se o prosazení její přestavby, ale i o rozsáhlou sbírku dermoplastických preparátů a ornitologickou knihovnu. Intenzivně se věnoval činnosti v Moravském ornitologickém spolku, zajišťoval vydávání Zpráv MOS, organizoval konference. Je autorem kapitol o parazitech ptáků ve „Fauně“, řady odborných článků, ale i monografie o vnitřních parazitech ptáků.

Foto: Archiv MOS

V terénu u Napajedel s puštíkem obecným v roce 1963

jsem viděl, jak tuhýk lovil mláďata jirčiek první den, když opustily hnízdo. Stejně tak tuhýci po způsobu strak prohlíželi křoviny a vybírali mladé pěnice, zvonohlíky, zvonky.

V dnešní době znějí vaše vzpomínky jako sci-fi. Jsou tak markantní rozdíly vidět i u parazitů?

Jo, změnilo se to taky obrovským způsobem. Pomocí těch parazitů můžeme zdůvodnit vymizení některých ptačích druhů. Třeba vymizení racka chechtavého způsobil nedostatek potravy v přírodě. Helminty racka můžete rozdělit do tří kategorií podle toho, kdo je přenáší: buď žížaly, hmyz, nebo ryby. V šedesátých letech, kdy jsem začínal, bylo promoření racků stoprocentní. Na koloniích hynuli racci na přítomnost hlístice *Cyathostoma lari*, kterou přenášejí žížaly a která cizopasí v dutinách nosních a v hlтанu a způsobuje, že se mladí ptáci udusí. V té době to byla naprosto běžná věc, v současné době ji nenajdete, ten druh vymizel. Pochopil jsem to, až když synátor stavěl a ve třiceti kubících dovezené ornice jsme nenašli žádnou žížalu. Čili racek, pokud vyletí na pole, nemá šanci žížaly získat,

Začátky v Přerově – v roce 1973 ve své pracovně ve staré ornitologické stanici MOS

přítom dřív bylo naprosto běžné, že v potravě racků byly z devadesáti procent žížaly. Teď ta další složka, hmyz. U racků byla dominantní motolice, která má vývojový cyklus plovatka–hmyz–racek. V té době bylo napadeno až několik tisíc jedinců. Dnes jsem je u uhynulých mláďat nenašel. A třetí kategorie, ryby. Ryby přenášejí oční motolice, které působí slepotu, byli to dominantní parazité racků. Když jsem dělal srovnání populací racků mezi šedesátými a devadesátými léty, tak jsem tyto motolice téměř nenašel, což znamená, že v mokřých biotopech zmizeli měkkýši a obojživelníci, hmyz i rybky. Dřív měli rybáři při výlovu několik kádí plevelných ryb, kde byli okouni, ježdíci, plotice, perlín. Díky tomu, že dnes rybu dělají pšenicí, vyprodukuje ji za rok a každoročně rybník vypustí. Tím pádem na rybnících neexistují matečné ryby plevelných druhů a už se to začíná projevat i na úbytku dravých ryb, protože nemají co žrát. No a když racek nemá žížaly na polích, nechytí žádný hmyz, žádnou ryбку, tak jak ta populace může vypadat? Jsou už jen na nádržích, které nejsou intenzivně obhospodařované. Tady z Tovačova rackové úplně vymizeli a jsou jen na pískovně, kde se nerybaří. Ze Záhlinic vymizeli totálně. Vzpomínám si, že v sedmdesátých letech jsme tam nemohli projít po hrázi, abychom nerozšlapali racčí hnízda. Hnízda byla jedno vedle druhého, nebyl tam prostor, kde byste dala nohu, aby tam nebyl racek. V té době tam bylo takových 5000 hnízdicích párů. Na Svárově hnízdila stovka čejek, to je dnes naprosto nepředstavitelné. To jste vyšla od bašty a viděla jste na rybníku desítky hnízd čejek. Jak kolísala hladina vody, dávaly tam

A zde již v nové budově ORNIS v roce 1982 při typickém posedu nad mikroskopem a zkoumání ptačích parazitů

čejky větvičky a trávu, aby zachránily snůšky. Hnízda byla takhle vysoko nad blátem, takže jste měla o všech hnízdech parádní přehled. A celý rybník byl zarostlý, tam byla volná plocha jenom v místech výlovišť. Představte si, že jsem tehdy v „podřítákách“ přešel celý rybník až na ostrov, byla tam hloubka maximálně po kolena. Nedovedete si představit, jaký tam byl život, kolik tam bylo hmyzu, obojživelníků, měkkýšů.

Kde vidíte hlavní příčiny dnešního stavu?

Když se začalo s odbahňováním rybníků, bylo jasné, že to pro ptáky skončí katastrofálně. Mezi ostrovy v Záhlinicích, kde hnízdil racek, byla tišina, kde nebyly vlny. A dovedete si představit, že tam mezi racky pravidelně hnízdila stovka potápek černokrých? Bylo tam obrovské množství slípek zelenonohých, bukáčků malých... samozřejmě, bylo tam žrádlo, tak proč by tam ti ptáci nebyli? To dnes na celých Záhlinicích hnízdí dva nebo tři páry slípek zelenonohých, stejně tak bukáčků a potápek malých, potápka černokrká tam není žádná, nakonec ani roháči nejsou. Mimo odbahnění je ještě další průšvih – rozšíření mývalů severních. Představte si, že mezi Chropyní a Tovačovem se každoročně uloví čtyři sta mývalů severních! Mýval je hrozný predátor, není nijak zvlášť obratný, ale je všežravec. Pomocí kamer se zjistilo, že vybere kosy, drozdy, všechny ptáky hnízdící kolem kmene, dokonce jsem viděl záběry, kdy vylezl na hnízdo káně nebo volavek a zlikvidoval jim mláďata. A při jeho vysoké populační hustotě je to průšvih. A další problém je norek americký. To vyčítám amatérským ochráncům zvířat. Vzpomínám si, že v Nejdku u Lednice byla odchovna norků, nějakých pět set klecí. Teď si představte, že někdy v osmdesátém devátém roce tam ochránci zvířat naklusali a všechny voliéry otevřeli. To je stejný problém jako s mývalem, norek žere komplet všechno a myslím, že se taky podílel na problému s racky, třeba v Polsku zlikvidoval všechna hnízdiště racků chechtavých na pobřeží. Norek si totiž obhlídne, kde je racčí kolonie, potopí se a pod vodou připlave až k hnízdu, znenadání vyskočí na hnízdo a zabije samici. Tomuhle způsobu predace nejsou ptáci přizpůsobeni. Bažanty a poslední zbytky koroptví zlikvidovali zase divočáci. Když jsem v Záhlinicích na Fileně sám a je ticho, tak kolikrát vidím, jak štrůdl divočáků probíhá volně mezi bažinami. Tam nezůstane žádná myš, žába, hlemýžďi, nic, co hnízdí na zemi. To je problém, který se nepodčtyl, bylo by potřeba ta zvířata omezit. Stejně tak mám obavy, že výhledově bude problém s rackem bělohavým. Pro něho není problém káče do velikosti pěsti, to je asi 14 dnů, nebo mladý racek těsně před vylétáním. On je schopen ho celého polknout. A teď si vezme, že se jejich populace na některém rybníku zvětší, a pokud tam jsou kachny, bahňáci, racci, nemají šanci před nimi utéct.

Když jste nastoupil na ornitologickou stanici do Přerova, setkal jste se se zakladatelem MOS Františkem Ginterem. Jaký to byl člověk?

Ginter byl perfektní v tom, že jako kantor uměl mluvit a měl výborné organizační schopnosti. Vymýšlel, co by se mělo dělat, a lidé, kteří často o ornitologii vůbec nic nevěděli, jeho myšlenky realizovali. Třeba ředitelem přerovského pivovaru byl Zdeněk Šulc, praktický člověk, který dokázal

Ginterovy myšlenky realizovat. Díky němu se postavila stará stanice, veškerý deputát z pivovaru tehdy věnoval dělníkům na stavbu. Ginterův otec byl známý přerovský stavitel, takže Ginter se díky němu seznámil s přerovskou smetánkou svojí generace a podařilo se mu získat pozemek na stavbu stanice. V té době Moravskou bránou ještě protahovalo velké množství ptáků. Na přerovské elektrárně byl komín a na něm osvětlení, reklama a odtamtud nosili na stanici koše ptáků, kteří na komín narazili. Ginter proto počítal s tím, že součástí ornitologické stanice bude věž, ze které se budou pozorovat ptáci, a že vybuduje i výzkumné ústavy, které se budou zabývat problematikou zemědělství a ochrany přírody. K tomu, když přišel čtyřicátý osmý rok, samozřejmě nedošlo. Tehdy po únoru Ginter okamžitě položil veškeré funkce a nastoupil do základní školy v Předmostí. Na začátku padesátých let, jakmile založili laboratoř pro výzkum obratlovců, chtěl její vedoucí akademik Kratochvíl, aby se veškeré věci z přerovské stanice přestěhovaly do Brna. Ginter byl tvrdě proti a zůstalo to všechno v Přerově. Starý výbor se scházel pořád dál a snažil se vydávat *Zprávy MOS*, nejprve cyklostylované, později tištěné. Samozřejmě měli obrovské problémy, aby stanici udrželi. Pak se ale stala součástí městských organizací jako samostatná kulturní organizace a byla podporovaná. V tom období tady byl zřízen zookoutek a Ginter každým rokem zajišťoval ornitologickou vycházku „První duben, den ptactva“.

Na stanici jste nastupoval v 70. letech s Františkem Hejlem Mračovským.

V čem spočívala jeho jedinečnost?

S Frantou jsem se znal už z činnosti spolku. Když jsem šel do Přerova, dohodli jsme se, že Franta půjde se mnou a bude mi pomáhat. Jednou z prvních věcí bylo opravit stanici tak, aby se tam dalo vegetovat. Do té „hejlovny“, jak jsme říkali, se pak František Hejl přestěhoval. Byl úžasně komunikativní, od třicátých let pravidelně jezdil na schůze výboru Československé společnosti ornitologické do Prahy. Dříve pracoval u železnice, a díky tomu měl režijní jízdenku, takže vandrovat po celé republice a znal se se všemi ornitology. A to pak stanici ohromně pomohlo. Členové z jeho kroužku z Velké Bystřice pomohli při opravě stanice a znovuvedení do provozu v sedmdesátém druhém roce, kdy tady proběhla celostátní konference. Franta byl taky kramář, sběratel, který sbíral komplet všechno, a díky tomu věděl o spoustě sbírek. Velmi dobře se znal s preparátorem Lipeckým, jehož láskou byli vřítí a sokoli, a podařilo se mu ho přesvědčit, aby nám prodal svou velmi kvalitní sbírku, přibližně 200 ptáků. Další sbírky pak Franta získal po preparátoru Sajdlovi ze Svitav a od zahradníka Holuba z Chrudimi, který měl množství exotických ptáků i dokladů z Čech; jeho otec sbíral ptáky už na přelomu století. Tyhle tři sbírky se staly základem ornitologické stanice. V sedmdesátých letech taky Franta přišel na geniální myšlenku objet školy a podívat se v kabinetech, jestli tam nejsou nějaké zajímavé věci. Tak jsem to vykorepondoval a dostali jsme potvrzení, že nám školy mohou věnovat věci do sbírek. Nejprve Franta vyjel do oblasti kolem Mohelna a z tady dovezl ze škol obrovské množství věcí, které podstatně obohatily naše sbírky. Byly tam kvalitní preparáty

Spolu s dlouholetým členem MOS akademický malířem Vlastimilem Kozákem v zamyšlení nad hnízdem chocholouše obecného ve výšce 45 metrů na střeše panelového domu v Přerově dne 24. 5. 1988

na muzejní úrovni, takže jsme získali doklady, které by jinak úplně zanikly. Třeba tmavou fázi káně bělochovosté ze Znojemska v době, kdy byly o výskytu tohoto druhu u nás nějaké dvě nebo tři zprávy. Ve škole ji měli označenou jako orel křiklavý a preparoval ji preparátor Petzl ze Znojma. Ještě žil, starý děda, a tak k němu Franta přijel a ptá se: „Nevzpomenete si na tohoto orla křiklavého?“ A on povídá: „Vzpomínám si velice dobře. Když jsem ho preparoval, zrovna byl pohřeb T. G. Masaryka.“ Tak jsme získali přesné datum a lokalitu, kde byl ten pták uloven.

Zajišťoval jste také vydávání *Zpráv MOS* v době, kdy u nás nevycházely prakticky žádné jiné ornitologické časopisy. Jak se vám to podařilo?

V té době bylo v Praze ve Státním zemědělském nakladatelství zřízeno středisko interních publikací, kde byli ochotní ze svých prostředků zaplatit i mzdy. To bylo při vydávání *Zpráv MOS* výborné, že jsme byli schopni autorům zaplatit honorář. Sice na tom nikdo nezbohatl, ale pro lidi to bylo zajímavé a měli zájem ve *Zprávách* publikovat.

Vyhlášení čestných občanů města Přerova v roce 2007 a předání medaile J. A. Komenského za celoživotní zásluhy

Při kroužkování v 70. letech 20. století na své oblíbené Fileně na Záhlinických rybnících, kde zkoumá ptáky již od mládí

Samozřejmě to nebylo jednoduché, protože i v té době bylo málo lidí schopno napsat publikaci tak, aby mohla být rovnou zveřejněna. Velice často to dopadlo tak, že jsem dostal práci napsanou perem, ani ne na stroji, kterou jsem musel po konzultaci s autorem přepsat, aby to mělo hlavu a patu, a teprve pak se dala publikovat. Vždycky do května jsem musel shromáždit rukopisy a zavést je do Zemědělského nakladatelství, tam zpracovali redakční úpravu, udělali revizi i souhrny v němčině nebo angličtině a dali to do tisku. A ke konci roku *Zprávy* vyšly. Čili to byla obrovská výhoda, i když se přiznám, že pravidelné vydávání *Zpráv MOS* se dařilo i díky tomu, že jsem měl velmi dobré kontakty s přerovskými myslivci, kteří pro nakladatelství vždycky zajistili srnce. A objevily se taky rozsáhlejší práce, které nešlo publikovat ve *Zprávách*; začalo to *Metodikou kroužkování* od Záruby, pokračovalo přes *Lidové názvy ptáků* od Klůze, a tak vznikla řada Knihovna MOS.

V 80. letech jste se významně podílel na konání přerovských ornitologických konferencí. Pro mnoho lidí se staly legendou a pro ornitologický život v Česku byly ve své době zásadní.

Někdy kolem poloviny sedmdesátých let jsem navázal spolupráci se Státním ústavem památkové péče a ochrany přírody, kde působil kolega Pavel Trpák, a s nimi jsme začali pořádat tematicky zaměřené konference, jako byly *Dravci a sovy* nebo *Pěvci*. Výhoda byla v tom, že jsme to celé zorganizovali a oni to zaplatili.

Byl jste také členem výboru ČSO. Jak tehdy společnost fungovala?

Na schůzi ČSO jsme s Frantou Hejlem začali jezdit v sedmdesátých letech. Kvůli situaci po osmašedesátém roce byla ornitologická společnost ve velkém útlumu. Vzpomínám si, že někdy kolem dvaasedmdesátého roku navrhl Zdeněk Klůz na schůzi ČSO, abych byl kooptován do výboru jako zástupce Moravy. Takže jsem pak pravidelně jezdil na schůzi výboru. ČSO tehdy špatně získávala jakékoli prostředky, protože většina peněz, co mělo Národní muzeum na

podobnou činnost, šla na kroužkovací stanici. Takže *Sylvia*, pokud vyšla, tak většinou díky žádosti o poskytnutí finančních prostředků na Ministerstvo kultury a Ministerstvo zemědělství. Ta pravidelně dávala nějaké částky na činnost společnosti a z toho se saturovala ornitologická stanice na Velkém Tisém, a když se podařilo shromáždit příspěvky, tak se z toho zajišťoval taky tisk *Sylvie*. Byla to velice problematická doba, kdy ornitologická společnost neměla šanci něco víc dělat.

Co byste popřál MOS, ale i české ornitologii do další devadesátky?

Abyste nedocházelo k takovým úbytkům ptáků, aby se podařilo vrátit krajinu do stavu, který jsem sám zažil, kdy ptáků bylo obrovské množství, kdy tady bylo velice bohaté ptačí spektrum. Aby při každé exkurzi, při každé vycházce měli možnost pozorovat něco pěkného, co by je zaujalo, třeba ty mandelíky, dudky. Jsem přesvědčený, že to je otázka znečištěného životního prostředí. Lidé si zjednodušují život tím, že nadměrně používají chemikálie, hnojiva a tím si prakticky uřezávají větve sami pod sebou. Věřím, že se to všechno podaří napravit, pokud lidé budou rozumní. Problém je, že se člověk odcizil přírodě, to je podle mého názoru největší katastrofa. V mé generaci se třeba nikdo nepodivoval, že zvířata umírají, a přitom jsme k nim měli úplně jiný vztah. Měli jsme prase, krávu, kozu, husy, králíky, kačeny a samozřejmě se vědělo, že skončí na pekáči. Ale celou dobu jejich života jsme se o ně dobře starali, člověk byl s přírodou víc spjat. Myslím, že u mladé generace se bude tenhle problém pořád zvětšovat. Proto by tady měl fungovat ornitologický kroužek, ať už pod stanicí mladých přírodovědců, nebo pod muzeem, ale je důležité, aby mladí začínající ornitologové měli možnost se někde scházet, měli zázemí a někoho, kdo by je vedl.

Za rozhovor děkuje Kateřina Ševčíková

Poznáte potáplice?

Foto: Dušan Boučný (birophoto.cz)

Potáplice severní v prostém šatu

Plovací blány má, a kachna to není! Potápěť se umí, a potápka to není! Ryby lovit umí, a kormorán to není! Podle některých výzkumů je to jeden z nejbližších příbuzných tučňáků a opravdu tak trochu vypadá.

V současné době rozlišujeme celkem pět druhů řádu potáplic (Gaviiformes), p. malou (*Gavia stellata*), lední (*G. immer*), žlutozobou (*G. adamsii*), severní (*G. arctica*) a pacifickou (*G. pacifica*), které obývají celou severní polokouli. Všechny druhy jsou tažné, protože hnízdí na arktických a subarktických jezerech. V Evropě zasahuje hnízdním areálem nejjihněji potáplice severní, která hnízdí v severním Bělorusku a ve středním Estonsku. V rámci celého areálu rozšíření potom hnízdiště zasahuje až do Kazachstánu a Mongolska.

Jedná se o ptáky velikosti menší husy se silným krkem, dlouhým, dýkovitým zobákem, rovnými a špičatými křídly a velmi krátkým ocasem. Všechny druhy mají krátké nohy se čtyřmi prsty, z nichž tři jsou propojené plovací blánou, jež je výrazným znakem, který je odlišuje od potápek. Nohy jsou zároveň posunuté až ke konci těla, aby fungovaly jako účinné kormidlo při plavání pod vodou, avšak kvůli jejich poloze ptáci nedokážou chodit po pevné zemi. Jejich hnízda proto většinou bývají na ostrůvcích na dosah vody, odkud odvádějí mláďata rovnou na volnou vodní plochu. Ve zbarvení není mezi pohlavími výrazný rozdíl. Dospělci jsou převážně rybožraví, mláďata jsou krmena i bezobratlými. Nejvyšší dosažený věk ve volné přírodě je 20 let.

Rozeznat od sebe potáplice ve svatebním šatu je jednoduché, protože každý druh má své příznačné zbarvení. Potáplice však mezi hnízdní a mimohnízdní sezonou přepeřují do prostého šatu a jejich určování se pak stává složitějším.

Zatímco ve svatebním šatu mají zdobné peří, v prostém šatu je model jednoduchý: šedá až šedočerná záda s mozaikou a světlé břicho. Kontrast barevného předělu mezi břichem a zády roste se stářím jedince. Po přepeření pak jedinec vypadá zcela odlišně. V našich podmínkách nemají potáplice téměř důvod hlasově se projevat, na hnízdištích se ale jejich táhlá volání nesou daleko do tajgy či tundry. Ozývají se také při přeletu.

Na našem území potáplice buď protahují, nebo zimují. Nejsilnější bývá podzimní tah, začínající koncem září a vrcholící v listopadu. Slabší jarní tah potom trvá od března do června. Nejvýraznější tah potáplic lze pozorovat na mořském pobřeží – z některých míst v Severním a Baltském moři jsou známa hejna několika set jedinců. Do vnitrozemí zalétají většinou mladí ptáci, a to navíc samostatně. Výskyt dospělých potáplic není ojedinělý, ale v porovnání s mladými jedinci není tak častý. Nejčastěji se objevují na šterkovnách a údolních nádržích, jež v zimním období nejlépe připomínají na živiny chudá jezera, na kterých potáplice hnízdí ve své domovině. V Čechách tak bývají tradičně pozorovány na jezerech Milada a Most, na Nechranicích, Rozkoši či Želivce. Ve Slezsku a na Moravě patří k jejich každoročním oblíbeným lokalitám Hlučínská šterkopískovna či Brněnská přehrada, nepravidelně pak Nové Mlýny. S nadsázkou lze říct, že ve správném období roku máme velmi dobrou šanci narazit na potáplice na kterékoli větší přehradní nádrži.

O poznání méně se potáplice dají pozorovat na větších rybnících s čistou vodou. Nezanedbatelný počet záznamů potom pochází z některých řek. Například koncem roku 2010 bylo možné na Vltavě v Praze pod Vyšehradem pozorovat potáplici malou a severní, které se dokonce část dne držely spolu.

Potáplice severní a malá jsou v České republice pozorovány každoročně v počtech desítek kusů. Většinou se jedná o izolované jedince či páry, výjimečně rodinky. Pozorování **potáplice lední** a **žlutozobé** podléhá schválení Faunistické komise ČSO, protože oba druhy u nás bývají zastíženy spíše výjimečně. Počet pozorovaných potáplic ledních sice po roce 2010 stoupl (byly zastíženy v letech 2010, 2012, 2013, 2016, 2018 a 2019), ale potáplice žlutozobá byla od té doby pozorována pouze třikrát (2012/2013, 2016, 2017). Jediná doložená pozorování tohoto druhu před rokem 2010 jsou zástřely z let 1935 a 1942. **Potáplice pacifická** v Česku zatím doložena nebyla, ale v Evropě se velmi vzácně objevuje.

Jak odlišit plovoucí potáplici od ostatních ptáků?

Méně zkušený pozorovatelé mohou ptáka v terénu mylně považovat za příslušníka vrubozobých (např. za samce morčáka velkého), od kterých se liší velmi hlubokým ponorem těla i dýkovitým zobákem. Zároveň žádný z našich vrubozobých ptáků obdobného tvaru těla nemá tmavá záda a světlou spodinu těla.

Častěji si lze potáplice splést s potápkou roháčem a s kormoránem velkým. Potápka roháč má ale daleko delší krk a drobnější hlavu. Potáplice také nikdy nemá ani náznak rozčepýřeného peří na tvářích jako roháč. Zatímco kormorán při potápění lehce ve vodě nadskočí, potáplice se rovnou elegantně ponoří pod hladinu. Samotnému ponoření může předcházet takzvané snorchlování, při kterém pták potápí přední část hlavy po temeno a rozhlíží se pod vodou. Na jedno ponoření jsou potáplice schopny uplavat i několik stovek metrů. Vzory, které opisují na vodní nádrži, bývají většinou dost podobné. Pokud tedy přijdeme na lokalitu, kde se potáplice zdržuje, a pták je v protilehlém koutu

Potáplice v zimě

Určování v přírodě

Ilustrace: Jan HOŠEK

Potáplice malá

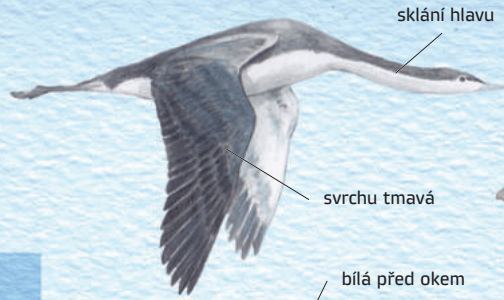
Gavia stellata

Výskyt v ČR: X.–IV.

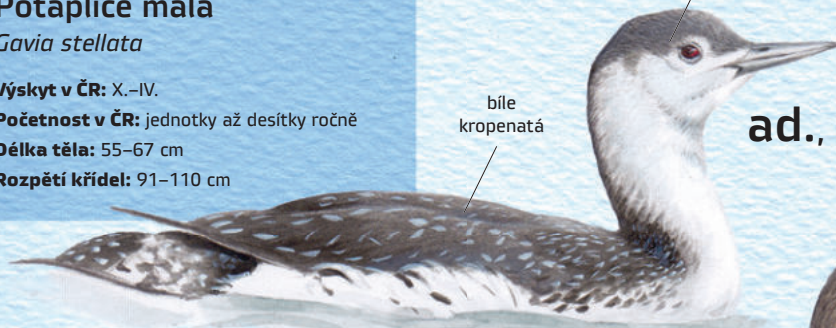
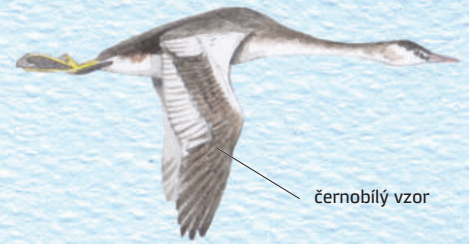
Početnost v ČR: jednotky až desítky ročně

Délka těla: 55–67 cm

Rozpětí křídel: 91–110 cm

potápka roháč

ad., prostý šat

juv.

kormorán velký

Potáplice severní

Gavia arctica

Výskyt v ČR: X.–III.

Početnost v ČR: desítky ročně

Délka těla: 63–75 cm

Rozpětí křídel: 100–122 cm

ad., prostý šat

juv.

Literatura

Faunistická databáze ČSO (birds.cz)

Faunistická komise ČSO (fkcso.cz)

Mezinárodní sčítání vodních ptáků (waterbirdmonitoring.cz)

Keller V., Herrando S., Voříšek P. a kol. 2020: *European Breeding Bird Atlas 2*. Lynx Edicions

Svensson L., Mullarney K. & Zetterström D., 2009: *Ptáci Evropy, severní Afriky a Blízkého východu*.

Druhé vydání. Nakladatelství Ševčík

Šťastný K., Hudec K. et al., 2016: *Fauna ČR: Ptáci – díl I*. Academia Praha

kormorán velký

morčák velký

ocas přesahuje nohy

nohy přesahují tělo

černobílý vzor

zespoda světlá

dlouhé nohy

zvednuté čelo

šedobílý

naznačený límec,
bílý zářez

Potáplice lední

Gavia immer

Výskyt v ČR: X.–XII.

Početnost v ČR: nepravidelně jednotky ročně

Délka těla: 73–88 cm

Rozpětí křídel: 122–148 cm

ad., prostý šat

zvednuté čelo

žlutavý

neúplný
límec

Potáplice žlutozobá

Gavia adamsii

Výskyt v ČR: XII.–II.

Početnost v ČR: od roku 1935
potvrzeno pouze 5 ex.

Délka těla: 77–90 cm

Rozpětí křídel: 135–150 cm

ad., prostý šat

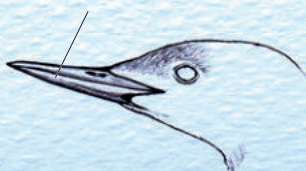

jemný, špičatý,
míří vzhůru

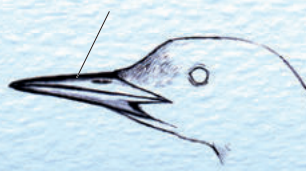
silnější, vodorovný

mohutný,
špička míří dolů

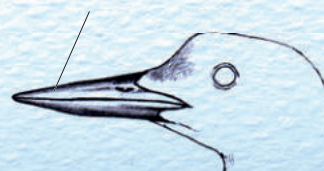
mohutný, klenutý,
zvedá se vzhůru

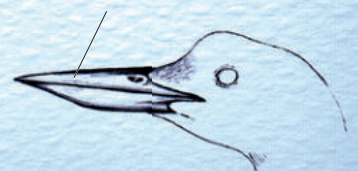
p. malá

p. severní

p. lední

p. žlutozobá

Potáplice lední v prostém šatu poznáme podle mohutného zobáku, jehož horní čelist je zašpičatělá směrem dolů

Potáplice malá v šatu mláďat a v dospělém šatu; všimněme si útlejšího, rovného zobáku, který je špičatý a obvykle míří vzhůru

nádrže, je ideální se na místě zdržet a počkat, dokud nedostane hlad a nezačne lovit. Potom bude pravděpodobně opisovat několik stejných okruhů za sebou a bude se vynořovat v různých částech nádrže.

Dalším znakem, který lze využít při bližším pozorování potáplic, je barva očí. Všechny potáplice mají oční duhovku vínově rudou (případně někdy temně čokoládovou), zatímco oči kormoránů jsou smaragdově zelené. Barva očí bývá ovšem v nedokonalých světelných podmínkách podzimu na větší vzdálenost málokdy dobře vidět.

Nezapomínejme také na zobák, který je asi nejlepším znakem, jak od sebe rozeznat jednotlivé druhy potáplic (viz ilustrace na předchozí dvoustraně).

Jak určit letící potáplici?

Zatímco letícím potápkám i potáplicím přečnávají v letu za tělem složené nohy, letícímu kormoránovi přečnává dlouhý ocas. Kormorán má také v letu krk mírně nad osou těla, ale potápka ho nese v ose těla. Potáplice bývá při letu naopak „nahrbená“ a krk s hlavou drží pod osou těla. Potáplice a kormoráni mají navíc křídla v letu jednobarevná, naproti tomu roháč má malé krovky zbarvené bíle, stejně jako předloketní letky a ramenní perut, takže křídlo působí víc jako šachovnice.

Při přistávání potáplice a potápky nenatahují nohy před sebe, ale „brzdí břichem“. Proto je pro ně nejbezpečnější přistát na vodní hladině, a ne na pevné lesklé ploše, ze které se zejména potáplice nejsou schopny vůbec zvednout.

Potáplice jsou velmi charismatickou skupinou ptáků, kterou ale člověk pořádně pochopí až poté, co je může pozorovat delší dobu a ideálně také na hnízdních lokalitách. Každé pozorování této skupiny ve volné přírodě při různých životních projevech a v různých ročních obdobích je pro ornitologa rozhodně vždy velmi intenzivním zážitkem.

Petr Suvorov | je kurátor ptačí kolekce v Zoo Brno. Mimo metodické vedení kolekce má na starosti projekty ochrany jeřába mandžuského a daurského, dudka chocholatého, sýčka obecného a orla kamčatského. Jeho cílem je smysluplně propojit roli zoologických zahrad a ochrany přírody.

..... INZERCE .....

Nové kompaktní teleskopy ATC/STC od společnosti SWAROVSKI OPTIK

Ke všem modelům lze pomocí adaptéru VPA připojit mobilní telefon, a zachytit tak své pozorování

Nové modely ATC/STC 17–40 × 56 jsou určeny pro všechny pozorovatele, které jejich vášeň pro přírodu zavede do těžkého terénu nebo na daleké cesty. V těchto situacích je důležitá kompaktní velikost a nízká hmotnost bez kompromisů na kvalitě obrazu. Špičková optická kvalita je zajištěna díky použité technologii SWAROVISION, která se využívá u modelových řad dalekohledů NL PURE nebo teleskopů ATX/STX/BTX. Největší výzvou pro vývojáře a výrobu bylo přizpůsobit tento optický výkon minimálním rozměrům – s délkou 258 mm u „šikmého“ modelu ATC, resp. 285 mm u „přímého“ modelu STC jsou tyto přístroje menší než stránka A4. Pro celodenní nošení je důležitá i nízká hmotnost – necelý jeden kilogram (přesně 970 g u ATC a 980 g u STC).

Teleskop tvoří jeden komplet, nelze tedy oddělit moduly objektivu a okuláru, a má velmi jednoduché a intuitivní ovládání. Součástí je samozřejmě závit pro upevnění

Pokud se rozhodnete používat přístroj z volné ruky nebo položit jej například na batoh, je s teleskopem dodáván plastový kryt, který i v tomto případě zajistí možnost pohodlného otáčení kroužků zvětšení a ostření

na stativ. Šikmé provedení ATC se vyrábí ve dvou barevných provedeních – v zelené a oranžové barvě –, STC pouze v zelené barvě.

Jednu z prvních možností vyzkoušet tyto teleskopy ještě před uvedením do prodeje měli účastníci ornitologické konference ČSO v Mikulově a nutno říct, že oba modely byly neustále v „akci“. Zaujala především možnost rychlého pozorování a velikost, která umožňuje transportovat teleskop v každém batohu.

Zdeněk Hlavačka

Country manager Czech Republic and Slovakia
Swarovski Optik & Kahles

SWAROVSKI
OPTIK

Krutihlavovy hlavolamy

aneb nad čím krutihlav kroutil hlavou

Ahoj děti!

To byste nevěřili, co se mi přihodilo. Letím, chci přistát v koruně stromu a místo přistání rána do hlavy. Au!!! Procitl jsem ve chvíli, kdy mne nějaký člověk sbíral ze země. Příjemné to nebylo, ale bylo mně tak zle, že mi bylo všechno jedno. Donesl mne do záchrané stanice. Dopřáli mi tam klid, bezpečí, a když se mi ulevilo, dali mi napít. Rychle jsem se zotavil, proto mne vypustili zpět do přírody. Zvolna jsem se rozletěl s úmyslem, že propátrám okolí své nehody. Co jsem si vzal do hlavy, to jsem také učinil. Bylo tam staveniště, všude hluk a shon. Z hovoru lidí jsem vytušil, že zde chystají významné oslavy. S velkou opatrností jsem nahlédl do oken jedné místnosti. To jsem se lekl! Byli tam ptáci, kteří neměli takové štěstí jako já. Po smrti tu slouží jako muzejní exponáty. Lidé je ukládali do nových vitrín a chystali popisky.

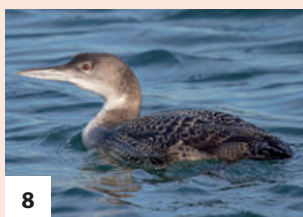
Víte co? Pomozte jim. Ať ty přípravy oslav včas stihnou!

Přičiňte popisky k obrázkům, některé použijte dvakrát a přeskládejte obrázky exponátů správně od 1 po 11. Dozvíte se tak, kde jsem byl.

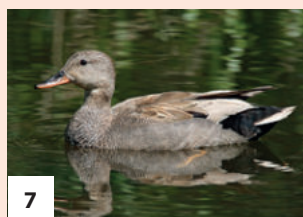
Prosím, napište mi, jaké oslavy se tu chystají. Dost mi to vrtá hlavou. Těším se na vaše zprávy a také na jaro, snad tu zimu přežijeme!

Váš Krůta

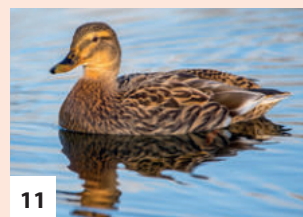
Připravila Vladka Sládečková

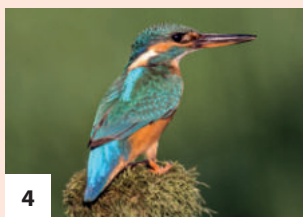
8

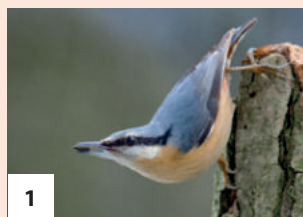
7

11

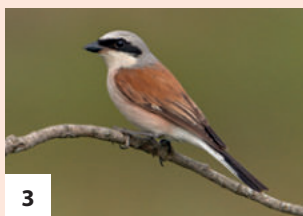
4

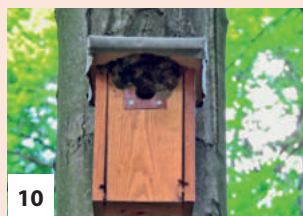
1

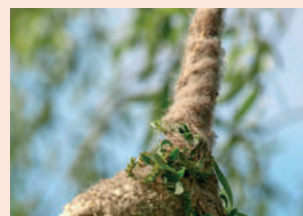
2

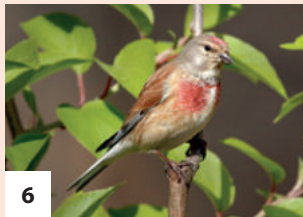
3

10

9

6

5

potáplice lední	E
ledňáček říční	I
brhlík lesní	O

ťuhýk obecný	N
konopka obecná	P
moudivláček luzní	R

kopřivka obecná	Ř
mlynařík dlouhoocasý	S
kachna divoká	V

Polet se mnou do přírody

Tipy na aktivity pro rodiny s dětmi

Milí kamarádi, jak vidíte, my ptáci to nemáme na světě lehké. Kromě přirozených nepřátel na nás v krajině čeká mnoho nástrah, které nás mohou zavést třeba právě až do záchrané stanice. Zatímco skla se bojíme všichni (že se mi postaví do cesty, je moje noční můra), jiného nebezpečí se my malí ptáci bát nemusíme. Těm větším z nás ale hrozí úraz elektrickým proudem. Zatímco vlaštovky, jiříčky a hejna špačků či holubů s oblibou sedají na drátech a nic se jim nestane, pro naše větší kamarády, jako jsou čápi nebo dravci, je dosednutí na elektrické vedení častým důvodem smrti nebo v lepším případě cesty do záchrané stanice. Mají totiž tak dlouhá křídla, že když je roztáhnou, dotknou se druhého drátu a nešťěstí je tu.

Pomozte proto zjistit více o tom, jak a kde ptáci na drátech sedají, abychom je mohli lépe chránit! Až půjdete do přírody, vezměte si nejen dalekohled, ale i foťák, a až uvidíte sedět nějakého mého kamaráda na sloupu elektrického vedení nebo na drátech, pošlete mi fotku na e-mail dobruska@birdlife.cz! Budu za ni opravdu moc vděčný. A kdybyste náhodou našli nějakého zraněného kamaráda, nezapomeňte si zjistit telefonní číslo nejbližší záchrané stanice. Najdete ji na www.zvirevnuuzi.cz a rodiče vám jistě rádi pomohou ☺.

Užijte si podzimní procházky přírodou a děkuji za pomoc mým kamarádům!

Váš Krůta

Připravila Gabriela Dobruská

Káně lesní ráda sedává na sloupech elektrického vedení. Uvidíte-li ji nebo jiného ptáka na drátech či sloupech, pošlete mi prosím foto!

LEDŇÁČEK VE VĚNÍKU?

Omyl! Správně musíme napsat: ledňáček v točeníci. Zatímco věník je svazek březových, dubových nebo olšových větévek, používaný k masáži těla a k ovívání v sauně, točenice je spirálovitě stočený pruh látky, svázaný uzlem do kruhu s volně rozestlanými cípy. Slovo věník evokuje spíše věnec než listnatou metlu, proto často dochází k záměně.

Ledňáček říční, kterému jeho zářivě pestré zbarvení vyneslo přezdívku „létající drahokam“, je spolu s točenicí i věníkem navždy spojen s kontroverzní osobností českého krále Václava IV. (vládl v letech 1378–1419). Proč se tak stalo,

zůstává dodnes zčásti záhadou, a té je věnováno 10. pokračování seriálu *Ptačí svět v říši umění*.

Způsob, jakým ledňáček loví ryby, zaujal už antické Řeky. V jedné z jejich slavných bájí se Alkyoné po smrti svého manžela vrhla ze žalu střemhlav do moře, bohové ji však zachránili a v letu proměnili v ledňáčka. Příběh později zpracoval římský básník Ovidius ve svých *Proměnách*, odkud se ledňáček jako symbol věrné lásky (ve skutečnosti žije po většinu roku samotářsky) přenesl v čase až do středověku, kde se dávné odkazy předkřesťanských dob smísily s katolickou mystikou. Ptáček vrhající se jako šíp do hlubin průzračné vody, aby se vzápětí znovu vynořil s rybím úlovkem, v této době představoval obraz vzkríšení a obnovy života – neboli Ježíše Krista. Kromě toho se nabízel metaforické přirovnání k očistě a obnově sil v lázni, kterou si tehdejší společnost oblíbila.

Koupel spojenou s hodováním, popíjením, muzikou a různorodými službami lazebníků a lazebnic navštěvovali ve středověku muži i ženy společně. K vybavení lázeňského personálu samozřejmě patřily věníky na prokvrvení pokožky zákazníků. Václav IV. lázně vyhledával často a rád, jak o tom svědčí mj. celá řada iluminací, kterými je vyzdobena jeho osobní (nikdy nedokončená) Bible. Známa pověst o lazebnici Zuzaně je naproti tomu zřejmě jen plodem pábitelského umění kronikáře Václava Hájka z Libočan. Právě ve Václavově Bibli jsou lazebnice mnohokrát zobrazeny s věníkem v ruce a točenicí uvázanou kolem hlavy či pasu. Díky tomu vznikla často opakovaná domněnka, podle které se točenice, nesprávně nazývaná věník, používala jako lázeňský ručník. Představa, že by si panovník takový předmět zvolil pro svůj osobní znak, ale vyznívá poněkud komicky a nepřesvědčivě.

Další neurčitou stopou k příčině souvislosti ledňáčka s králem Václavem je dosud neobjasněný původ ledňáčkovy anglického jména Kingfisher (královský rybář). V rytířské legendě o králi Artušovi je král Rybář postavou, která stráží toužebně hledaný duchovní poklad – Kristův svatý grál. Hrdinské eposy ze západní Evropy nepochybně byly známé také urozeným kruhům v předhusitské Praze. Po vzoru mnoha dalších vládců Václav IV. již před koncem 14. století založil pro své dvorní oblíbence rytířský řád. Jeho znakem se stala právě točenice, kterou tradičně v podobě čelenky rytíři dostávali od svých dívek a žen jako dar lásky před cestou do ciziny. V přeneseném významu zde točenice mohla být znamením trvalého pouta soudržnosti mezi členy řádu a panovníkem. A je také možné, že součástí aktu přijetí do řádu byla rituální očista v lázni, při které rytířům asistovaly pohledné lazebnice.

Jsou to však stále jen pouhé indicie a dohady mnoha generací badatelů. S jistotou víme, že lidé středověku běžně vnímali svět kolem sebe skrze nezměrné množství symbolů, kterým nejspíš už nikdy v plném rozsahu neporozumíme. Tato mnohovrstevnatá, často i záměrně zašifrovaná symbolika stvořila také Václavův emblém – ledňáčka sedícího na uzlu uvnitř točenice. Můžeme jej spatřit nejen ve zmíněné Bibli, ale i v kapli Staroměstské radnice, na bráně

Kamenný reliéf ledňáčka v točeníci z východního průčelí Staroměstské mostecké věže v Praze; 80. léta 14. století

hradu Točnicka a především na průčelích i klenbě průjezdu Staroměstské mostecké věže v Praze.

Daniel Razím

Zaslechnout ozvěnu zvonečků

Letos jsme se ve vysílání Českého rozhlasu Vltava věnovali básníkům Janu Frolíkovici a Radku Štěpánkovi, v jejichž díle najdeme řadu momentek s ptáky. Jan Frolík ostatně vydal i sbírku nazvanou *Útěcha z ornitologie*. O báseň na ptáka roku jsme poprosili druhého z autorů, básníka řazeného k environmentální poezii, redaktora nakladatelství Host. Jeho zasněná báseň zvoní jasnými barvami, hemžením, radostí a přátelstvím jakoby na dosah ruky. Petr Gojda

Zvonci zelení

Radek Štěpánek

*Přilétají za úsvitu,
zjevují se v holých větvích,
když je největší mráz a nejkratší den.
K oknu mě láká hemžení, prosí,
abych nezmeškal ani jeden střípek světla,
které nabízejí všem.
Jako poletující kousky mechu a lišejníků,
nové listí v loňské stáří,
tak jsem je vídal v Netolicích.
Zvonečci, zvonce,
řikal jsem nahlas, abych zaslechl
alespoň ozvěnu jejich přivítání,
když oni sami většinou mlčeli.
Přilétali pravidelně.
Chtěl jsem je vnímat tak, jak jsou,
ale vždycky jsem v nich našel kousek sebe,
žije v nich to přátelské a družné ze mě.
Dělilo nás jen sklo, já bušil prsty do kláves,
oni silnými zobáky drtili semena slunečnic.
Pracovali jsme spolu, zobáky vedle prstů,
každý den o trochu déle
až do jara.
Vyhlížím je i teď, když jsou nejdelší noci
a největší mráz,
vím, že umí vrátit barvu černobílým dnům
a pak zas zmizet až do příští zimy
v zeleni, kterou roznašejí po světě.*

Příště: Umělecká stopa ptáka roku 2023

Lazebnice omývají krále Václava s věníkem v klně, nad ním se vznáší ledňáček; Bible Václava IV., iniciála, iluminace na pergameni, asi 1389–1395; Rakouská národní knihovna ve Vídni

Ledňáček na točeníci z bordury Bible Václava IV., iluminace na pergameni, asi 1389–1395; Rakouská národní knihovna ve Vídni

Divočina se vrací do Evropy

Dáme-li přírodě prostor k obnově, mnohé druhy se vrátí. Tak by se dalo shrnout hlavní poselství zprávy *Wildlife Comeback in Europe*¹ zveřejněné letos 27. září.

Zpráva, která přináší informace o 24 evropských druzích savců, 25 druzích ptáků a také o jednom plazu, želvě karetě obecné, vyznívá pozitivně – populace mnohých druhů totiž za posledních 40–50 let rostly, a to jak co do početnosti, tak velikosti areálu rozšíření.

Dává tak naději, že ačkoli živočišné druhy na celém světě mizí alarmujícím tempem, alespoň v případě některých tomu tak být nemusí, pokud přírodě poskytneme šanci k obnově a budeme se snažit žít s ní v harmonii. Díky zkušenostem již víme, která opatření jsou účinná (obr. 1), zároveň ale nesmíme polevit v omezování tlaků, které jsou na přírodu vyvíjeny (obr. 2).

Ze savčích druhů se v největších počtech navrátili bobr evropský, tuleň kuželozubý a zubr evropský. Nikomu asi neuniklo, že také vlci ochotně znovuosidlují oblasti, kde jim lidé umožňu-

Zpráva je k dispozici v angličtině na rewilding-europe.com

jí přítomnost. V případě ptáků se devatenácti z 25 zahrnutých druhů podařilo od 80. let 20. století rozšířit území výskytu (tabulka). Populace všech 25 druhů vzrostly, od 34% nárůstu početnosti čápa černého od roku 2002 až po raketový vzrůst na více než 5000 % u bernešky bělolící (od roku 1969). Dobře se zotavují například i sup bělohlavý, volavka bílá či pelikán kadeřavý. Za vzestupný populační trend vděčí hlavně právní ochraně prostřednictvím směrnice EU o ptácích a směrnice o stanovištích, změnám legislativy, ale i snahám o navrácení konkrétních lokalit přírodě. Zejména evropské populace supů se po desetiletích poklesu obnovují právě díky změnám

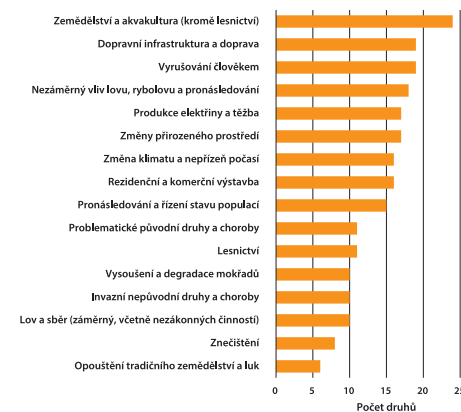
v právních předpisech EU a cílené intenzivní ochraně.

Pokračující zotavování evropské divočiny vzbuzuje optimismus, podíváme-li se ale na výsledky blíže, zjistíme, že návrat volně žijících živočichů je stále nerovnoměrný. Areály výskytu některých druhů, například vydry říční nebo orla královského, se naopak zmenšily, u jiných populace klesají i přes předchozí zotavení z historicky nejnižších hodnot. Tak je tomu například u kachnice bělohlavé, která je stále postižena nelegálním lovem a zhoršováním stavu biotopů.

V mnohých oblastech Evropy dnes velká zvířata volně nežijí, a když se začnou vracet, často to přináší problémy. Platí to zejména pro velké šelmy, které jsou vnímány jako hrozba pro lidi i ostatní zvířata. Pozitiva návratu živočichů však výrazně převažují nad negativy. Jejich přítomnost zlepšuje zdraví a funkčnost celých ekosystémů, což přináší množství výhod – od povzbuzení

Obr. 1: Ochranná opatření a počty ptačích druhů (z 25 druhů zahrnutých ve zprávě), jejichž obnovu daná opatření ovlivnila

Obr. 2: Hlavní faktory a počty ptačích druhů (z 25 druhů zahrnutých ve zprávě), které v současnosti ovlivňují

venkovských ekonomik prostřednictvím ekoturismu za pozorování volně žijících zvířat až po zlepšení lidského zdraví a pohody tamních obyvatel. Podle posledních výzkumů také divočina pomáhá zadržovat více uhlíku v atmosféře a zvyšovat úrodnost půdy.

Velký kus práce je tedy stále před námi. Představovaná zpráva je jen jedním z výstupů projektu Rewilding Europe, který usiluje o vytvoření místa pro divokou přírodu, jejíž výhody ukazuje prostřednictvím obnovy rozsáhlých území, a snaží se inspirovat ostatní. Každý, od ochránářů přes

Foto: Ludmila Korešová

Supi bělohlaví na krmíšti v horách Sierra de Guara na severu Španělska, kde je místní populace již čtyřicet let podporována zbytky z jatek, ochranou prostředí a osvětou

Tabulka: Ptačí druhy zahrnuté v nové zprávě *Wildlife Comeback* a změna jejich rozšíření v Evropě podle údajů z evropských atlasů hnízdního rozšíření ptáků EBBA1 a EBBA2. Změna je vyjádřena jako procentuální rozdíl mezi počtem čtverců o rozloze 50 km², v nichž byl druh zastížen v 80. letech 20. století (kdy probíhal sběr údajů pro EBBA1), oproti počtu čtverců se záznamem druhu v letech 2013–2017 (EBBA2).

Druh	Změna rozšíření
rybák rajský	-39 %
sup hnědý	-26 %
poštolka jižní	-25 %
kachnice bělohlavá	-20 %
raroh velký	-18 %
orel královský	-10 %
orlovec říční	7 %
sup bělohlavý	14 %
čáp bílý	21 %
orlousup bradatý	23 %
luňák červený	23 %
bukač velký	24 %
husa krátkozobá	27 %
čáp černý	29 %
jeřáb popelavý	33 %
orel iberský	40 %
pelikán kadeřavý	67 %
racek Audouinův	67 %
sokol stěhovavý	88 %
labuť zpěvná	98 %
pisla čáponohá	103 %
kolpík bílý	165 %
orel mořský	194 %
volavka bílá	419 %
berneška bělolící	585 %

vědce až po zákonodárce, podnikatele a běžné občany, musí sehrát svou roli, máme-li zajistit zdravé fungování evropské přírody.

Alena Klvaňová

1 Ledger, S. E. H. a kol., 2022. London, UK: ZSL.

Tajemství ukryté v hvozdech odhaleno díky LSD

Foto: David Horal

Umístění hnízda s mláďaty v mladším dubovém porostu v den nálezu; místo sousedí se vzrostlým lesem, z něhož dospělý samec vylétl v okamžiku prvního setkání při LSD

Rád bych se s čtenáři podělil o poznatek, který může posloužit jako dobrý příklad toho, co lze nazvat přidanou hodnotou programu liniového sčítání druhů (LSD), který koordinuje Česká společnost ornitologická.

Dne 6. května 2022, při obvyklém LSD „tripu“ v jednom lesním komplexu na Znojemsku, jsem zažil nečekané setkání. Odehrálo se takto: Ze vzrostlého dubového porostu, kousek od cesty, po níž procházím, náhle zaslechnu výrazný hlas – sérii rychle se opakujících drsných chechtavých slabik, jakousi salvu svižného „chechtavého poštekávání“. Než si stačím vůbec začít třídit myšlenky, co to vlastně slyším, ozve se zvuk znovu a vzápětí zpoza stromů vyletuje dospělý samec motáka pilicha (*Circus cyaneus*), který okamžitě napůl skládá křídla a padá šikmo dolů rovnou na mě, přesněji na mou hlavu. Zůstávám fascinován pohledem na to, jak se jeho „tvář“ v přímé trajektorii prudce zvětšuje za upřeného pohledu žlutých očí. Na poslední chvíli si kryjí rukama hlavu a pilich ve stejném okamžiku činí úhybný manévr, vyletuje nade

mě a stále volá. Dávám se na ústup a snažím se pokračovat v započaté činnosti. Postupuji po lesní cestě, pták však neustále naletuje a útočí, přičemž se průběžně ozývá. Takto mě vyprovází až do vzdálenosti asi 120 metrů od místa prvního setkání, usedá na strom u zarůstající mýtiny a zarputile vyčkává, než zmizím z dohledu.

Bylo zřejmé, že hnízdo je nedaleko. V rámci dodržení metodiky LSD nebyl to ráno prostor pro bližší prozkoumání místa. Hned nato jsem proto informoval kolegy, kteří se dravci blíže zabývají, a společně jsme se o 14 dní později vypravili na lokalitu a hnízdo dohledali. Nacházelo se v hustém porostu ostružiní uvnitř lesa, asi 15 metrů od lesní cesty, po níž vede moje LSD linie. V hnízdě byla tři mláďata, asi tři dny až týden stará, což značí, že v den mého prvního kontaktu bylo hnízdění již v poslední fázi inkubace. Všechna tři mláďata byla úspěšně vyvedena. A zde je ta přidaná hodnota: díky LSD bylo odhaleno jediné známé hnízdění motáka pilicha v České republice v roce 2022.

Přestože pilich není typický lesním ptákem a v rámci svého areálu hnízdí zejména v otevřené krajině mimo les, u nás zjištěná hnízdění byla zaznamenána převážně právě v lesích, což je typické jen pro málo oblastí, které tento druh obývá. I jediné letošní hnízdění v Česku tuto preferenci potvrdilo. Také napovědělo, kolik případných dalších hnízdění pilicha může u nás uniknout pozornosti právě pro málo přehledné prostředí lesa, kde nález hnízdiště může být spíše dílem příznivé shody okolností než výsledkem cíleného úsilí.

Za zmínku stojí obranné chování páru v blízkosti hnízda vůči člověku. Samec zjevně patřil k těm velmi smělym „bojovníkům“, kteří se neváhají přiblížit k člověku na bezprostřední, takřka kontaktní vzdálenost. Při návštěvách lokality, když jsem procházel místem sám, mi samec nalétával přímo na hlavu. Díval-li jsem se přitom jeho směrem (což bylo ve většině případů), vždy „útok“ přerušil náhlým nabráním

výšky „těsně před mým nosem“. Jen jednou jsem se nedíval – shýbal jsem se zrovna pro jeho vypelichané pero vedle cesty – a v tu chvíli mi za mohutného svistotu křídél prolétl zezadu těsně nad hlavou, až jsem zřetelně ucítil, jak mi proud vzduchu počechral vlasy. Nemohu říci, zda zamýšlel kontaktní útok, který nevyšel (protože jsem se právě sehnul), nebo zda cíleně jen prolétl velmi těsně nade mnou. Když byl ale počet lidí na lokalitě větší, pak samec jen nevysoko obletoval skupinku narušitelů a k „útoků“ se neodhodlal. Při jedné kontrole se dokonce jen párkrát ukázal nad lesem, ozval se a zmizel, aniž by se víc přiblížil nebo nás obletoval. Samice se zprvu, dokud seděla na vejcích, obranného chování neúčastnila, později se připojovala k obletování (v poněkud širším rádiu než samec, spíše s větším odstupem od pozorovatele). Někdy na to byla i sama – to než se samec vrátil z lovu v polích

Foto: Tomáš Bělka (birdphoto.cz)

Mláďata motáka pilicha v právě nalezeném hnízdě

za lesem –, ovšem nikdy nenalétávala na hlavu, vždy jen poletovala, nebo i posedávala kolem. Ve všech případech obranného chování se samec i samice neustále ozývali salvami (samice o něco vyšším, jemnějším a o poznání tišším hlasem než samec), přičemž samec při samotném „útoků“ (v okamžiku, kdy prudce šikmo padal směrem na vetřelce) býval na chvíli zticha. Ke konci června, když už byla mláďata vyvedena, byly útoky samce na osamělého chodce již méně prudké a ne tak časté.

Nález hnízdiště tohoto vzácně hnízdícího dravce představuje významný bonus LSD. Člověk se totiž může ve správnou dobu dostat do míst, kam jindy přijde jen náhodně nebo vůbec. Věřím, že tento příspěvek může být inspirací pro ty, kdo se svým zapojením do LSD dosud váhají nebo o něm zatím ani neuvažují. Především mi však šlo o sdílení jedné z radostí, jaké může účastníkům tento program mimochodem přinášet. A faktem je, že nebýt LSD, toto hnízdění pilichů by téměř jistě uniklo pozornosti.

Martin Valášek | propadl ptákům již v dětství, kvůli nim i vystudoval biologii. Někdy čas pracoval v ochraně přírody, v současné době se ptákům věnuje – kromě příležitostných menších projektů – opět jako koníčku. Do programu LSD se zapojil v předjaří 2019

Foto: Tomáš Bělka (birdphoto.cz)

Samec pilicha „bojovník“ při obletování narušitelů v blízkosti hnízda

Správní řízení v ochraně ptáků (a jak se zapojit)

Správní řízení

Správní řízení je postup správního orgánu, jehož účelem je vydání rozhodnutí, jímž se v určité věci zakládají, mění nebo ruší práva anebo povinnosti jmenovitě určené osoby nebo jímž se v určité věci prohlašuje, že taková osoba práva nebo povinnosti má anebo nemá. Konkrétně v ochraně přírody se jedná o řízení, jejich předmětem jsou záměry a zásahy, které mají nebo mohou mít vliv na životní prostředí, například posuzování vlivů záměrů na životní prostředí (proces EIA), řízení o udělení výjimky ze zákazů u zvláště chráněných druhů živočichů (§ 56 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, dále jen ZOPK) nebo stanovení odchýlného postupu při ochraně ptáků (§ 5b, ZOPK).

Foto: Ondřej Volf

Setkáme se s nimi v různých oblastech lidských aktivit, nejčastěji jde o:

- lesnické zásahy (použití biocidů, kácení);
- stavební úpravy (rorýsi, jiříčky, kavky, čápi);
- zemědělské hospodaření (Stutox, ...);
- rybníční hospodaření, odbahňování;
- dopravní stavby;
- odstřely (kormoráni, volavky, morčáci, ...).

Účast veřejnosti je v těchto řízeních žádoucí, protože může napomoci:

- zabránit záměru škodivému ptákům nebo jejich prostředí;
- korigovat parametry/podmínky záměru;
- prosadit pozitivní změny;
- kontrolovat výkon veřejné správy;
- získat rámcovou představu o trendech, tj. o tom, co se v území děje a chystá.

Jak na to

Podle ZOPK § 70 Účast občanů:

- ochrana přírody se uskutečňuje za přímé účasti občanů, prostřednictvím jejich občanských sdružení a dobrovolných sborů či aktivit;
- občanské sdružení nebo jeho organizační jednotka, jehož hlavním posláním podle stanov je ochrana přírody a krajiny, je oprávněno, pokud má právní subjektivitu, požadovat u příslušných orgánů státní správy, aby bylo předem informováno o všech zamýšlených zásazích a zahajovaných správních řízeních, při nichž mohou být dotčeny zájmy ochrany přírody a krajiny chráněné podle tohoto zákona, s výjimkou řízení navazujících na posuzování vlivů na životní prostředí podle § 3 písm. g) zákona o posuzování vlivů na životní prostředí (tato žádost je platná jeden rok ode dne jejího podání, lze ji podávat opakovaně a musí být věcně a místně specifikována).
- občanské sdružení je oprávněno účastnit se řízení podle tohoto zákona, pokud oznámí svou účast písemně **do osmi dnů** ode dne, kdy mu bylo příslušným správním orgánem zahájení řízení oznámeno; v tomto případě má postavení účastníka řízení.

Louky u Moldavy v Krušných horách čelí záměru výstavby větrných elektráren, které by poškodily toto velmi cenné přírodní prostředí; ČSO území brání právě pomocí účasti ve správních řízeních

Tip: Pokud se chceme věnovat správním řízením, nemusíme hned zakládat spolek, ale je možné zapátrat, zda v našem okolí již nějaký zavedený spolek věnující se ochraně přírody nepůsobí, a domluvit se na spolupráci či do spolku vstoupit.

Jaká máme práva

Jako účastníci řízení máme práva, která umožňují prosazovat zájmy ochrany přírody:

- právo na poskytnutí informací týkajících se řízení
- nahlížet do spisu a požít si opisy a kopie, což zahrnuje i právo fotit si obsah spisu na mobil či digitální foťák (bez znalosti spisu je účast neefektivní!);
- uskutečnit-li se ústní jednání nebo místní šetření, být o něm vyrozuměn a účastnit se jej;
- namítat podjatost úřední osoby;
- vyjádřit své stanovisko, navrhovat důkazy a činit jiné návrhy v zásadě po celou dobu řízení až do vydání rozhodnutí;
- vyjádřit se k podkladům pro rozhodnutí.

Vydáním rozhodnutí to (zpravidla) nekončí

Nebudeme si nic nalhávat, přimět správní orgány ke skutečně efektivní ochraně přírody většinou nebývá jednoduché a přímočaré (čest výjimkám!). Proti rozhodnutí, které nechrání dostatečně zájmy ochrany životního prostředí, je možné podat odvolání a odvolací orgán pak zhodnotí zákonnost procesu a vydá rozhodnutí. Co ovšem dělat, když ani zde neuspějeme? Další možností je podat správní žalobu, případně je možné podat podnět k přezkumnému řízení či návrh na obnovu řízení (např. pokud se objeví nějaké nové skutečnosti a důkazy).

Tip: Kromě správních řízení samozřejmě existují i další možnosti zapojení veřejnosti, jako jsou petice a demonstrace, přímé oslovení zastupitelů, poslanců a dalších

činitelů, a pro některé typy agend v ochraně přírody je jejich uplatnění nenahraditelné. Odhlédneme-li nicméně od praktických forem ochrany přírody, na lokální a regionální úrovni představuje účast ve správních řízeních poměrně účinný nástroj, jak hájit zájmy ochrany přírody.

Co se už povedlo (a nepovedlo)

V oblasti Moldavy v Krušných horách je již od 90. let 20. století plánována výstavba větrných elektráren různého rozsahu. Tento plán je bohužel ve značném konfliktu se zájmy ochrany přírody a krajiny a také ptáků. ČSO ve spolupráci s dalšími subjekty, státními i nestátními, na tento konflikt upozorňuje a proti záměru vystupuje. Díky přesným historickým i aktuálním datům disponujeme zásadními odbornými argumenty, které uplatňujeme v našich stanoviscích. Ty potom využívají v rozhodnutích i orgány ochrany přírody. ČSO si je vědoma důležitosti obnovitelných zdrojů energie, ty by však neměly být budovány v rozporu se zájmy ochrany přírody v těch nejcejnějších lokalitách. Máme za to, že moldavské louky mezi taková území patří, a zatím se nám daří je chránit.

Tak dělejte něco!

Jak vyzývají David Vávra a Jiří Fero Burda v legendární scéně Divadla Sklep, ochrana přírody se „neuděje“ sama, příroda vždy tahá za kratší sirku a je třeba jejich zapálených obhájců. K účinné účasti ve správních řízeních je nutná vysoká odbornost, kterou členové ČSO disponují, a podrobná (nejen) faunistická data. Proto je spolupráce s místními znalci nezbytná. Každý ovšem může přispět, ať už aktivní účastí ve správních řízeních, shromažďováním a zveřejňováním dat, nebo osvětou.

Ondřej Volf, Ladislava Filipová, Václav Beran

Bezhlavé vysazování stromů nás ve střední Evropě nespasí, naopak může i uškodit!

Foto: Radek K. Lučan

Vysazení tisíců stromů do prostoru střídavě vlhkých luk nedaleko Lysé nad Labem je dokonalou ukázkou toho, jak může víra ve všespásnou sílu lesa nenávratně zničit hnízdiště hned několika druhů ohrožených ptáků otevřené krajiny. Zde ještě v době výsadby hnízdily čejky, kulčici říční a konipasí luční, pro které byla tato na první pohled bohubilá aktivita pomyslným hřebíkem do rakve.

V současnosti snad nemine den, aby člověk v médiích nenarazil na nějakou reklamu či výzvu k zapojení se do zdánlivě bohubilé činnosti – vysazování stromů. Že tyto údajně prospěšné kampaně vyrůstají z víry ve všespásnou sílu stromů v boji se změnou klimatu mohou mít ve výsledku na lokální i globální biodiverzitu spíše negativní dopad, je sice věc už také známá a podložená seriózními vědeckými studiemi, ale zdaleka ne tak výrazně proklamovaná.

Pozorný čtenář odborné literatury možná již ví, že okřídlené rčení „zelená plíce planety“ se ukázalo být, podobně jako vysoký obsah železa ve špenátu, dlouho opakovaným mýtem a že lesy mají ve skutečnosti téměř nulovou bilanci kyslíku – co vyprodukuje, to prodýchají samotné stromy nebo bohatá konsorcia organismů, která lesy obývají. Prakticky všechný nový kyslík na Zemi totiž produkují mořské jednobuněčné řasy, nikoliv lesy¹. Lépe už jsou na tom lesy s ukládáním uhlíku, stejně jako s potenciálem ochlazovat své bezprostřední okolí či zadržovat vodu v krajině. Tyto funkce jsou dnes zdůrazňovány a často nejspíše i přeceňovány v souvislosti s bojem s probíhající změnou klimatu. Nejnovější studie publikované v prestižních časopisech totiž ukazují, že v půdách na organický uhlík chudých sice vysazením lesa dochází k zadržení uhlíku, v půdách na organický uhlík bohatých je však uhlíková bilance často opačná².

Co může bezhlavá mánie vysazování nových stromů a lesních porostů znamenat pro naši přírodu, konkrétně ptáky, se zatím u nás příliš neřeší, naopak téměř každý, kdo se chce dnes ukázat jako „ochránce přírody“ či „bojovník s klimatickou změnou“, se v dobré víře nechává vyfotografovat, jak vysazuje stromy. Přitom lesy nejsou to, co by nám ve střední Evropě chybělo. Dnešní rozloha lesa je totiž ve skutečnosti v České republice nejvyšší za posledních zhruba 500 let. Zejména ve 20. století se plocha lesní půdy sice nepravidelně, ale průběžně zvyšovala, až dosáhla dnešních zhruba 34 % plochy našeho území.

V rámci naší avifauny jsou lesní druhy ptáků jedinou ekologickou skupinou, která v dlouhodobém měřítku neubývá. Naopak značná část lesních druhů vykazuje stabilní trend, mnohem častěji však i průběžný nárůst početnosti, jak ukazují například výsledky Jednotného programu sčítání ptáků organizovaného ČSO i údaje z mapování hnízdního rozšíření ptáků ČR shrnutého v posledním *Atlase hnízdního rozšíření ptáků ČR* publikovaném v roce 2021. Úbytek několika málo lesních druhů, jako jsou strakapoud bělohřbetý nebo lejsek malý, rozhodně nesouvisí s nedostatkem plochy lesa, ale se způsobem hospodaření v již stávajících lesních porostech. Jde totiž o druhy specializované na staré listnaté lesy, které jsou současným hospodařením soustavně likvidovány. Úbytek králíčka obecného zase souvisí s redukcí plochy Jehličnatých lesů, které byly na většině území historicky vysazeny na úkor plochy původních lesů listnatých – situace se prostě vrací k normálu, neboť bez přispění člověka by početnost i rozšíření králíčka obecného byly výrazně omezenější.

Dávno známou skutečností je, že nejdramatičtější ubývající skupinou našich ptáků jsou ptáci otevřené krajiny. Ta se vyznačuje právě tím, že je lesa prosta. Druhy jako chocholouš, skřivan, čejka, sýček nebo koroptev, o kterých se v souvislosti s dramatickým úbytkem ptáků naší otevřené krajiny mluví nejčastěji, reprezentují ekologickou skupinu ptáků, kteří se do naší krajiny rozšířili až s jejím plošným odlesněním ve středověku a jejichž původní domovinou jsou kontinentální stepi a polopouště. Co jim v naší zemědělské krajině chybí, nejsou tedy rozhodně stromy, ale pestrá mozaika různých typů nelesních stanovišť, která sama o sobě logicky generuje kromě úkrytů i pestrou potravní základnu.

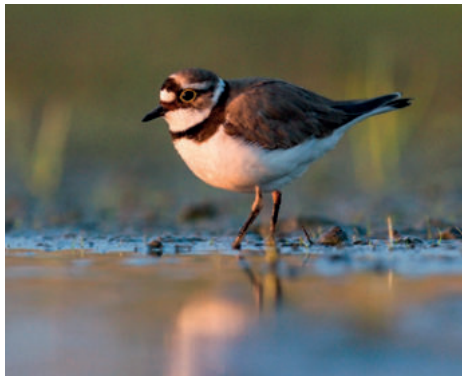
Dlouhodobě kritizovaný problém rozlehlosti a homogenity našich polních lánů je tedy sice reálný, z pohledu ptáků otevřené krajiny jej však rozhodně nevyřeší pouze zmenšení půdních bloků rozčleněním na menší plošky pomocí výsadby stromových pásů, jak se dnes bohužel často děje. Pro řadu ptačích druhů mohou takové výsadby naopak znamenat problém. Pro mnoho druhů hnízdících na zemi totiž stromy představují riziko, a mohou-li, vybírají si k hnízdění místa od stromů co nejdál. Důvodem jsou ptačí predátoři, kteří stromy využívají jako pozorovatelný a do hledáčku jim samozřejmě přijdou nejpravděpodobněji hnízda umístěná na dohled. Linie stromů v jinak jednolitě polní krajině zároveň výrazně ovlivňuje aktivitu pozemních predátorů a řada studií zcela jasně ukazuje, že vliv takzvaného okrajového efektu na predaci hnízd na zemi hnízdících druhů může být výrazný³. Řešením, které se pro tyto druhy ptáků nabízí, je zmenšení plochy jednotlivých plodin a tím zvýšení pestrosti ploch, včetně zavedení ploch, které se nějakou dobu neobdělávají, ale i takových, které jsou trvale převedeny na různé intenzivně obhospodařované louky. Travní porosty jsou navíc z pohledu vsakování vody o zhruba polovinu efektivnější než stejná plocha lesa – stromy totiž odpařují ze stejné velké plochy porostu mnohem více vody, a to díky většímu povrchu listové plochy.

Samostatnou kapitolou jsou polní mokřady. Kdekoli se po delších deštích či vlivem poškozených meliorací vytvoří zamokřená plocha, okamžitě ji k hnízdění využívají čejky chocholaté, kulčici říční, konipasí luční, skřivani polní a řada dalších druhů ptáků. Takové plošky jsou ovšem trnem v oku zemědělcům, byť na nich stejně obvykle ani po násilném odvodnění nic moc nevypěstují. I tyto vlhčí plošky v otevřené krajině proto nakonec často skončí tak, že jsou buď osázeny stromy, nebo se nechají dlouhodobě zcela bez zásahu a postupně zarostou náletovými dřevinami, čímž jejich hodnota pro neohroženější druhy bezlesé krajiny zanikne. Stromy navíc dokážou díky vysokému odparu takové drobné mokřádky doslova vysát.

¹ <https://oceanservice.noaa.gov/facts/ocean-oxygen.html>

² Mayer, M. a kol. 2020. *Forest Ecology and Management* 466

³ Ellison, K. S. a kol. 2013. *PLoS One* 8 (4)

Kulíčí říční potřebují k hnízdění nízkou řídkou vegetací, v níž mají přehled o svém okolí

Zdáleka ne posledním, ale poměrně vážným problémem, se kterým se lze v naší krajině dost často setkat, je nevhodné umístování takzvaných náhradních výsadeb, které slouží jako jedno z možných – a pro úředníky, kteří o tom rozhodují, realizačně nejjednodušších a zbytečně často uplatňovaných – kompenzačních opatření v situacích, kdy kvůli výstavbě někde dochází k odstraňování zeleně. Pokud se taková náhradní výsadba umístí například do prostoru

rozsáhlejších luk, byť nějakým způsobem degradovaných, zničí se navždy možnost jejich celkem snadného vylepšení z pohledu biodiverzity. Tak se stalo v uplynulých letech například v okolí Lysé nad Labem, kde byly rozsáhlé plochy střídavě vlhkých luk, kde ve vlhkých letech občas hnízdily čejky chocholaté, kulíčí říční a konipasí luční, zcela zničeny nevhodně umístěnou náhradní výsadbou přibližně 15 tisíc stromů obtížně do druhu zařaditelných kultivarů vrb, olší a dalších dřevin. Přitom „vyrobit“ z pohledu biodiverzity výrazně lepší louky by se dalo jen úpravou managementu, zatímco převést rozsáhlou plantáž stromů zpět na louku se nejspíše nepodaří už nikdy, protože jde o nesrovnatelně náročnější proces. Problém zde často představuje úroveň vzdělání a míra vzhledu do komplexnosti naší krajiny, jež nemalé části lidí, kteří o takových výsadbách rozhodují, bohužel chybí. Dokonalé vzdělání v dendrologii a péči o městskou zeleně je v takových pozicích zkrátka a dobře nedostačující.

Než se tedy rozhodnete jakkoliv přispět na některou z mnoha „zalesňovacích“ kampaní, které jsou často celkem zjevně motivovány výrazně jinými pohnutkami, než je skutečná

pomoc biodiverzitě či zmírnění dopadů změny klimatu, zvažte, zda by vaše prostředky či energie nebyly lépe využity někde jinde – například při údržbě cenného bezlesí, které v naší krajině kvůli absenci hospodaření nebývá zarůstá právě stromovou vegetací a s nímž mizí či je na pokraji vymizení obrovské množství dřívě běžných druhů organismů, ptáky nevyjímaje. Nebo při revitalizaci komplexů mokřadních luk, kterou úspěšně na několika místech realizuje i ČSO. Tam je totiž prostředků i sil v dnešní době skutečně nedostatek.

Radek K. Lučan | působí jako pedagog na Katedře zoologie PřF UK, kde se zabývá výzkumem ekologie netopýrů a ptáků, přednáší biogeografii a zoologii obratlovců a vede terénní exkurze. Řídí

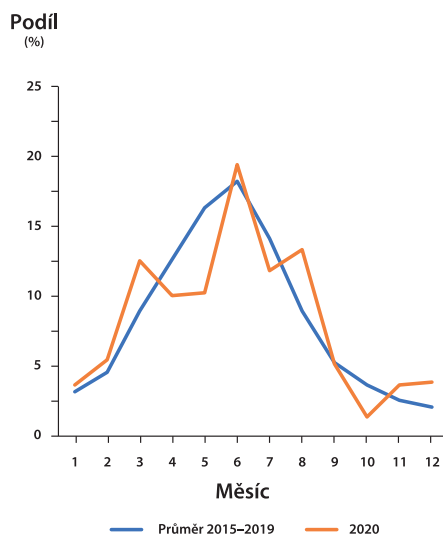
projekt zabývající se migrací ptáků, netopýrů a hmyzu na Červenohorském sedle v Jeseníkách, sleduje migraci ptáků v mokřadním území NPP Hrabanovská černava a věnuje se osvětě v okolí Lysé nad Labem, kde se v roce 2020 zasloužil o záchranu mokřadu Žabák.

Ubylo během pandemie COVID-19 kolizí ptáků s automobily?

Jedním z nečekaných důsledků pandemie COVID-19 v Evropě bylo snížení počtu savců, kteří zahynuli na silnicích. Zejména v první polovině roku 2020 došlo vlivem omezení pohybu obyvatel ke snížení intenzity dopravy a napříč Evropou také ke snížení počtu sražených savců, zejména kopytníků¹. Platí to i pro ptáky?

Databáze birds.cz obsahuje téměř pět tisíc záznamů o ptácích, kteří byli sraženi na českých silnicích. Podíváme-li se na hrubé počty, zjistíme, že zatímco v roce 2019 bylo zaznamenáno 818 sražených ptáků, v prvním covidovém roce 2020 to bylo jen 391 a ve druhém covidovém roce 2021 to bylo 379 jedinců. Pokles je to značný, ale mohl být způsoben i tím, že lidé v důsledku omezení pohybu méně chodili do terénu a méně zadávali data. Podíváme-li se ale na počty vycházek, které uživatelé birds.cz v letech 2020 a 2021 zaznamenali, zjistíme, že oproti roku 2019 došlo k nárůstu. Nezdá se tedy, že by propad v počtu zaznamenaných sražených ptáků odrážel pokles v aktivitě ornitologů.

Ještě jasnější obrázek dává srovnání po měsících (viz graf). Průměrný počet sražených ptáků v průběhu libovolného roku dosahuje minima v zimních měsících; maximum pozorujeme od května do července. V roce 2020 jsme však viděli, že v měsících dubnu a květnu, kdy byl poprvé vyhlášen nouzový stav a platilo přísné omezení pohybu, se zaznamenané počty sražených ptáků propadly. Další propad jsme sledovali v říjnu 2020, kdy byl opět vyhlášen lockdown a pohyb osob byl silně omezen. Srovnáme-li tato čísla s počty vycházek zaznamenaných v databázi birds.cz, zjistíme, že duben 2020 je dokonce

Procentuální podíl průměrných počtů sražených ptáků v jednotlivých měsících za období let 2015–2019 ve srovnání s rokem 2020

Autor: Zbyněk Janoška

rekordním měsícem v počtu zaznamenaných vycházek. V žádném měsíci předtím ani potom tolik záznamů pořízeno nebylo. Nejvyšší počty vycházek tedy pozorujeme v měsících, kdy došlo k propadu v počtech zaznamenaných sražených ptáků.

Zdá se proto, že stejně jako u kopytníků a dalších větších savců způsobila pandemie COVID-19 znatelný pokles v mortalitě na silnicích i u ptáků – pokles, který nelze jednoduše vysvětlit tím, že lidé méně chodili do terénu. Tento pozitivní efekt pandemie byl však jen dočasný a již pominul. Výsledky aktuálního

Letos 22. září byla na silnici u Skoronic na Hodonínsku sražena dvě mláďata žlutý zelený

sčítání dopravy ukazují, že její intenzita v Česku znovu stoupla a dosáhla nového vrcholu. Dopravní experti přitom očekávají, že v příštích letech i nadále poroste.

Zbyněk Janoška

1 Bíl, M. a kol., 2021. *Biological Conservation* 256

Foto: Jiří Hornek

Špatný rok pro sýčky

Letošní rok byl pro sýčky obzvláště špatný. Spočítali jsme pouze 62 mládat a v polovině hnízd byla nalezena zastuzená či neoplozená vajíčka, pravděpodobně kvůli chladnému jaru. Zatímco rok 2020 s 95 mládaty vyvedenými díky nadbytku hrabošů byl pro sýčky velmi úspěšný, roky 2021 a 2022 hodnotíme jako slabé.

Hlavním důvodem, proč sýček ubývá z české krajiny, je velkoplošné intenzivní zemědělství vedoucí ke ztrátě pestrosti krajiny. Z naší dřívě nejpočetnější sovy je nyní sova nejohroženější,

jejíž páry se počítají už jen na desítky. I proto byl pro sýčka v roce 2020 vypsán záchranný program pod záštitou Ministerstva životního prostředí s cílem stabilizovat populaci na alespoň tisíc párů a zajistit její životaschopnost (viz také *Ptačí svět* 3/2022). Klíčová je přitom spolupráce s farmáři, kteří se mohou stát hlavními spojenci při ochraně sýčků. Domlouváme s nimi umístování budek, osazování berliček na louky, pásové seče pro vznik lovišť a také zabezpečení pastí, jako jsou napáječky pro dobytek či sudy s vodou. Mezi farmáři také provádíme průzkum s cílem pochopit životní situace, které v souvislosti se sýčkem zažívají, či zmapovat faktory, které jim umožňují nebo naopak brání zapojit se do ochrany sýčků. ➤

Martin Šálek

Ochranu sýčků podporuje také Lafarge Cement, a. s.

Skla bezpečná pro ptáky – běh na dlouhou trať

Již popáté proběhl letos Týden skleněného zabi-jáka, kampaň upozorňující na kolize ptáků se skly. Zatímco mnoha lidem už není osud ptáků lhostejný, probudit pochopení architektů a projektantů je stále složité. I zájem o semináře byl

bohužel malý, přestože jsme cíleně oslovovali projekční kanceláře v okolí silně reflexních ploch, jako je ateliér ve Strakoněch, kde se přímo během kampaně zabil strakapoud velký.

Vítáme proto každého, kdo se za ochranu ptáků postaví. Například Dopravní podnik v Pardubicích přistoupil na základě podnětů cestujících k novému řešení zastávek, které s námi konzultoval. Radili jsme i při stavbě prosklené terasy Domu dětí a mládeže v Olomouci, knihovny v Mokré nebo nemocnice ve Šternberku. Od roku 2018 spolupracujeme na zabezpečování výběhů v Zoo Olomouc a pravidelně rozesíláme samolepky školám.

I když se příklady dobré praxe množí a zvláště na zastávkách MHD je dopad osvěty viditelný napříč republikou, řešení kolizí ptáků se skly stále zůstává výzvou. Za významný systémový krok proto považujeme přípravu „Opatření v rámci prevence kolizí ptáků s transparentními a reflexními materiály“, které jsme zpracovali s Agenturou ochrany přírody a krajiny ČR. Bude sloužit projektantům, investo-rům, dodavatelům, veřejné správě a odborníkům. Jeho součástí je také tabulka rizikosti budov, kterou využije i široká veřejnost. ➤

Gabriela Dobruská

Na projektu *Ptáci a skla* spolupracujeme se společností AGC Flat Glass Czech, a. s.

INZERCE

O kurzu určování ptáků ČSO 2022

Následuji Kryštofa vyšlapanou pěšinkou v rákosí. Napůl křupeme v ledu a napůl se boříme v bahně. Já se především modlím, abych se nenatáhla jak dlouhá, tak široká a nebyla za nemešlo hned na první vycházce. V pořádku, z nejhoršího jsme venku a holínky zůstaly na nohou. Snad za odměnu z rákosí vylétne slavík modráček. Tak to je poprvé, co ho vidím. A nejen na mžik oka – pořádně se nám předvede v celé své krásě, zatřepotá ocáskem a pak usedne na rákos a zahájí svůj originální koncert. Procházíme dál kolem rákosí, na stéblech se vystavují strnadi rákosní, to zabublání je potápka malá a o kus dál nekvičí selátko, ale chřástal vodní. Začínám mít hlavu přeplněnou novými zvuky, které jsem ještě nedávno vnímala jako jednotlivý hluk.

Účastníci Kurzu určování ptáků 2022 na Třeboňsku

Foto: Dagmar Zapletalová

Teď už vím, že jsem se nemusela strachovat, jestli si neutrhnu ostudu, když se rozplácnu v blátě nebo se popáté zeptám, jestli tohle zazpívání byla sýkora modřinka. Naším lektorům Ondrovi a Kubovi se na kurzu podařilo vytvořit nesmírně otevřenou a přátelskou atmosféru, kde žádná otázka není hloupá a žádný pták není dost obyčejný na to, abychom se nemohli zastavit a obdivovat jeho krásu. Na pomoc si kluci přizvali stejně nadšené, trpělivé a vlídné lektory a také bývalé účastníky kurzu.

A jak tedy kurz probíhal? Začali jsme v únoru online semináři. Já vím, těch už máme za posledních pár let všichni víc než dost, ale ty kurzové byly překvapivě zábavné a interaktivní. Doprovázela je pravidelná týdenní zásilka určovacími cvičení, zvukových nahrávek, článků a dalších zajímavostí. To všechno nám poskytlo nejen studijní materiály na další rok dopředu, ale především solidní základ pro hlavní bod programu – tři nabitě víkendové exkurze.

Poprvé jsme se potkali v Praze. Do města na ptáky? Proč ne! Zšli jsme nad otrkaností místní avifauny a zblízka jsme mohli sledovat usilovné jarní přípravy na hnízdění. Ve Stromovce si žluna tesala dutinu bez ohledu na publikum, slípka se neschovávala v rákosí, ale plula si suverénně po hladině jezírka. V údolí Divoké Šárky čile dováděli konipasi horští, v Krčském lese krkavci neúnavně krmili mladé na hnízdě a datlí taťka na nás pokukoval z dutiny. Jediným slyšeným puštíkem výpravy byl sice Zdeněk Vermouzek, ale i to byl zážitek.

Další exkurze nás zavedla do ptačího parku Josefovské louky, kde se to tak hemží životem, že to vydalo na celý den ptačí zábavy. Za svítání se na zrcadlící hladině předváděla hejna bahňáků, poledne nám svým vyprávěním zpestřil správce parku Břenek Michálek a skončili jsme až za soumraku, kdy jsme mlčky seděli na louce, užívali si pohled na přeletující bekasiny a naslouchali volání chřástalů a čírek.

Kurz zakončila červnová výprava do malebného kraje Třeboňska. Jarní přípravy vystřídala čilá péče o potomstvo – potápky, vozící své malé strakáčky na hřbetě, byly všude, kam se podíváš. Seznam všech těch krásných pozorování by vydal na opravdu dlouhé psaní. Jedním z nejkrásnějších objevů byl ale fakt, že láska k ptactvu dokáže svést dohromady lidi různých profesí z různých koutů republiky a vytvořit z nich skvělou partu, užívající si společné chvíle v přírodě.

Díky moc všem báječným lektorům, kteří nám neuvěřitelně rozšířili naše ornitologické obzory a zprostředkovali nám krásná ptačí i lidská setkání. Velké díky také dalším nadšencům a odborníkům, se kterými jsme mohli vyrazit na kratší vycházky po rozličných lokalitách napříč

Českem. Nezbyvá než dodat, že kurz vřele doporučuji všem začínajícím ptáčkařům. Kdybych si ho mohla zopakovat, neváhám ani chvíli. ✨

Marie Hejsková

..... INZERCE .....

climax
SUNSCREENS

žaluzie | rolety | markýzy
fasádní clony | pergoly

4
ROKY
ZÁRUKA

Exkluzivní partner
stínící techniky Climax

HAKL®
Stínící technika

Jinačovice 161, 664 34
777 317 963 | haki@haki.cz

www.haki.cz

Prvních 100 let BirdLife International

100
It's Time.

Letos v září se v Cambridge a Londýně konal ornitologický kongres BirdLife International uspořádaný ke 100. výročí vzniku největší ochranné organizace na světě, jejímž hrdým partnerem v Česku je ČSO. Nastala příležitost ohlédnout se za všemi úspěchy, ale i prohrami, společnými projekty i souboji a také osobnostmi provázejícími BirdLife – mezinárodní společenství neziskových organizací, které

spojuje neviditelné, ale velmi pevné pojítko: láska k ptákům a přírodě.

„Jsme přesvědčeni, že vytvořením celosvětové komise si můžeme vzájemně pomáhat... společně bychom měli v boji proti nebezpečím ohrožujícím život ptáků dosáhnout více než jako jednotlivé organizace.“ zaznělo na ustavujícím setkání Mezinárodní komise pro ochranu ptáků v červnu 1922, svolaném Thomasem Gilbertem

Pearsonem. Tento neúnavný Američan stál roku 1905 u zrodu Národní Audubonovy společnosti a celý život zasvětil ptákům a prosazování zákonů na jejich ochranu. Patřil k nezištným vizionářům, kteří zakládali ochranné organizace v dobách, kdy ptáci měli pro většinu lidí význam jen jako zdroj potravy, lovecká trofej či módní doplňek. Výsledkem památné londýnské schůzky tehdy byl souhrn zásad komise, které jsou tak pevné

100 let výzkumu a ochrany ptáků

Hejno se slétává – Představitelé organizací na ochranu ptactva z USA, Velké Británie, Francie a Nizozemska se 25. června scházejí v Londýně a zakládají International Committee for Bird Preservation (ICBP). Na ustavující schůzi je přijato toto usnesení: „ICBP vyzývá národy světa, aby pečlivě sledovaly stav svého ptactva a aby podnikly nezbytné kroky k zachování dostatečného počtu původních druhů ptáků na svém území po všechny časy.“ K hlavním problémům patří

zastavení lovu tinam v Argentině, omezení obchodu s ptáky v Austrálii a zvyšování povědomí o úbytku volavek, holubů korunačů a rajek ohrožených masovým zabíjením pro peří, které se používá jako ozdoba klobouků.

Thomas Gilbert Pearson (1873–1943)

Vidět rudě – Poté, co ICBP v roce 1948 napomohlo k založení Mezinárodního svazu ochrany přírody (IUCN), vydává předchůdce Červených seznamů, zprávu *Preservation of Birds on the Danger List* (Ochrana ptáků na seznamu ohrožených druhů). První Červená kniha bude zveřejněna v roce 1966 a přinese údaje o 190 druzích ptáků ohrožených vyhynutím. Roku 1988 pak ICBP vydá první souhrnný *Červený seznam IUCN*, v němž zhodnotí riziko ohrožení všech známých ptáčích druhů.

Ptáci jsou věcí celé EU

Partnerské organizace ICBP z celé Evropy se zasazují o přijetí první unijní environmentální legislativy – směrnice EU o ptácích. O třináct let později sehraje ICBP důležitou roli také v prosazení směrnice o stanovištích. Obě směrnice patří dodnes k nejsilnějším nástrojům ochrany přírody v EU.

Jsme BirdLife

Už nechceme vzbuzovat dojem, že jsme vybraná společnost odborníků. ICBP oceňuje místní znalosti a odhodlání svých členů, partnerů a dobrovolníků po celém světě a stává se BirdLife International.

Zanikají národní sekce ICBP včetně české a slovenské. V roce 1994 přistupuje ČSO k BirdLife jako jeho vyhradní český zástupce a po čtyřech letech se stává plnoprávným národním partnerem, otevřeným široké veřejnosti. Od 90. let pořádá vycházky za ptáky (Vítání ptačích zpěvů, Festival ptactva), kampaň Pták roku a vydává časopis *Ptačí svět*.

1922

Chránit ptáky znamená chránit celou přírodu

ICBP se podílí na přepracování Pařížské dohody o ochraně ptáků z roku 1902 – prvním mezinárodním zákonem na ochranu přírody.

Československo přistupuje k ICBP a o rok později vzniká Československá ornitologická společnost.

1925

Dračice promluví – Phyllis Barday-Smithová, známá jako Dračice, patří k průkopnicům, kteří na prvním ornitologickém kongresu otevřeně hovoří o vlivu ropného znečištění na mořské ptáky. Za 24 let, roku 1954, vyvrcholil úsilí ICBP přijetím Mezinárodní úmluvy o zamezení znečištění moří ropnými látkami.

1930

Chemická reakce

Během 60. let 20. století se ICBP aktivně zasazuje o zákaz používání jedovatých chemikálií jako dieldrin, DDT nebo aldrin, o jejichž zničujícím vlivu na ptáky stále přibývá důkazů. V roce 1969 země celého světa začínají naslouchat a tyto látky zakazují.

1957

Div světa – Tah ptáků zkrátka patří k divům světa. Snaha ochránit toto přírodní dědictví vede k založení první celosvětové iniciativy na ochranu ptačích migrantů, Výboru pro stěhovavé ptáky (Migratory Bird Committee).

1969

Mezník v ochraně stanovišť – ICBP rozvíjí myšlenku významných ptačích území (Important Bird Areas, IBAs), která jsou důležitá i pro ostatní biodiverzitu, a stanovuje kritéria pro jejich rozpoznání. První seznam IBAs v Evropě je zveřejněn o čtyři roky později, následován seznamy z dalších regionů světa. Nyní jich je přes 13 600.

Česká významná ptačí území navrhuje tým členů ČSO pod vedením Jana Hory, který je také autorem myšlenky patronátních skupin, jež se rozšíří do celého světa. IBAs se v EU stanou podkladem pro vyhlášení ptačích oblastí, chráněných v rámci celounijní soustavy Natura 2000.

1978

Mezník v ochraně stanovišť – ICBP rozvíjí myšlenku významných ptačích území (Important Bird Areas, IBAs), která jsou důležitá i pro ostatní biodiverzitu, a stanovuje kritéria pro jejich rozpoznání. První seznam IBAs v Evropě je zveřejněn o čtyři roky později, následován seznamy z dalších regionů světa. Nyní jich je přes 13 600.

Česká významná ptačí území navrhuje tým členů ČSO pod vedením Jana Hory, který je také autorem myšlenky patronátních skupin, jež se rozšíří do celého světa. IBAs se v EU stanou podkladem pro vyhlášení ptačích oblastí, chráněných v rámci celounijní soustavy Natura 2000.

1979

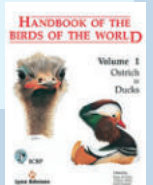
Mezník v ochraně stanovišť – ICBP rozvíjí myšlenku významných ptačích území (Important Bird Areas, IBAs), která jsou důležitá i pro ostatní biodiverzitu, a stanovuje kritéria pro jejich rozpoznání. První seznam IBAs v Evropě je zveřejněn o čtyři roky později, následován seznamy z dalších regionů světa. Nyní jich je přes 13 600.

Česká významná ptačí území navrhuje tým členů ČSO pod vedením Jana Hory, který je také autorem myšlenky patronátních skupin, jež se rozšíří do celého světa. IBAs se v EU stanou podkladem pro vyhlášení ptačích oblastí, chráněných v rámci celounijní soustavy Natura 2000.

1985

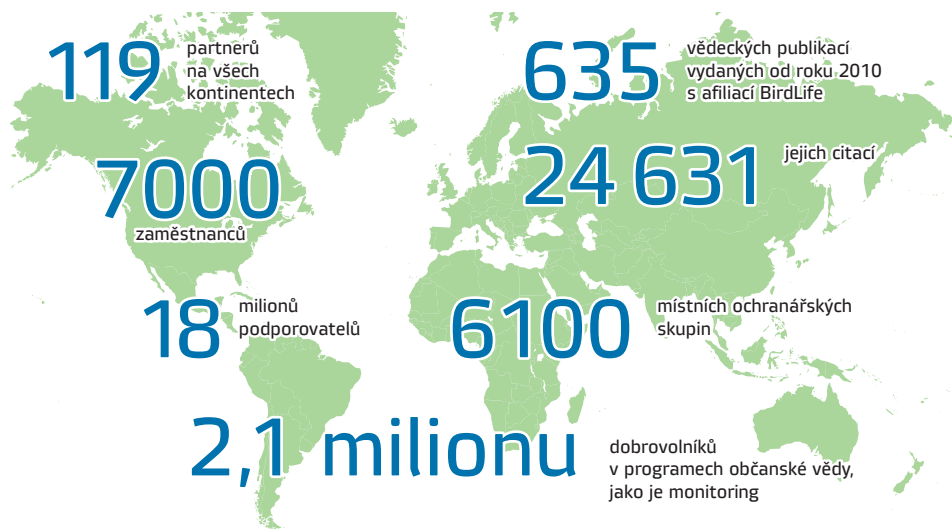
1992

První svého druhu – V nakladatelství Lynx Edicions vychází první díl série *Handbook of the Birds of the World*. Je to poprvé, co jediná kniha popisuje všechny žijící druhy ptáků planety, a také poprvé, kdy podobné dílo vzniká pro jakoukoli třídu v živočišné říši.

1993

BirdLife dnes

453 významných ptačích území (IBAs) získalo v posledním desetiletí ochranný status díky úsilí BirdLife.

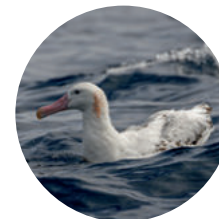
3–5 miliard dolarů bylo za posledních 20 let investováno do ochrany stovky klíčových tahových zastávek na tahové cestě mezi Asií a Austrálií a do podpory místních komunit.

BirdLife chrání **2000 lokalit** důležitých pro biodiverzitu, včetně 2 milionů hektarů nejceněnějších deštných lesů světa.

Od roku 2013 pomohly partnerské organizace **726 druhům** celosvětově ohrožených ptáků.

Přes **20 000** mořských ptáků

je každoročně zachráněno díky šetrnějším rybářským metodám zavedeným v jižní Africe.

a jasné, že nejen přetrvávají, ale s každým dalším desetiletím získávají na aktuálnosti.

Dnes má BirdLife 119 partnerů po celém světě a pokračuje v prosazování ochrany hnízdišť, zimovišť i tahových cest na souši i na moři. Společnými silami se podařilo zachránit mnohé druhy před vyhynutím, zachovat jedinečná místa, kterým hrozilo zničení, přesvědčit

veřejnost a zapojit místní obyvatele. A právě ve sdílení lokálních zkušeností tkví kouzlo celosvětového vlivu BirdLife. V době, kdy čelíme krizi biodiverzity a důsledkům klimatické změny, je ale třeba neusnout na vavřínech. Naopak, heslo letošního kongresu znělo: „It's time.“ Je načase, abychom mobilizovali síly a nadchli pro ptáky ještě více lidí, šířili povědomí

o hrozbách, kterým ptáci čelí, a prosadili účinná řešení k jejich ochraně, aby další druhy a lokality nezmizely v nenávratnu. Máme-li uspět, bude příští desetiletí klíčové. Během něj musíme zásadně přehodnotit náš postoj k planetě a změnit mnohé systémy fungování světa, které jej dosud ničí.

Alena Klvaňová a Lucie Hošková

Přehled nezapomenutelných okamžiků v historii společenství BirdLife

Nikde jinde na světě

Je zveřejněn první seznam endemických ptačích území (Endemic Bird Areas), který vznikl díky projektu ICBP mapujícímu oblasti důležité pro celosvětovou biodiverzitu. Jako jejich indikátory využívá ptáky vyskytující se pouze na omezeném území.

Komu svítí červená?

BirdLife vyvíjí index červeného seznamu (Red List Index; RLI), který má ukazovat změny rizika vyhynutí skupin druhů v čase. RLI se hojně využívá například jako měřítko pokroku v dosahování cílů strategie na ochranu biodiverzity.

Už ani jeden!

Ptačí druhy vymírají burcující rychlostí, a podnítit tak BirdLife k založení programu proti vymírání (Preventing Extinctions Programme), který dosud pomohl ochránit více než 480 ptačích druhů čelících vyhynutí.

Mecenáši pomáhají

Klub vzácných ptáků (Rare Bird Club) slaví 25. výročí existence. Počet jeho členů – mecenášů – roste a díky jejich štědrým příspěvkům pomáhá chránit nejvzácnější a nejohroženější ptáky planety.

IBAs v ohrožení

BirdLife vydává první seznam nejohroženějších významných ptačích území na světě (IBA in Danger).

I po sto letech měníme svět

BirdLife vydává první zprávu *Making A Difference Report* (Jak měníme svět), v níž shrnuje důkazy o dopadu svých aktivit na celém světě. Letos vychází aktualizované vydání.

V Evropě se díky masivní kampani Nature Alert, do které se zapojili i partneři BirdLife včetně ČSO, daří zachovat platnost směrnice o ptácích a o stanovištích a ochránit je před pokusy o oslabení jejich účinnosti.

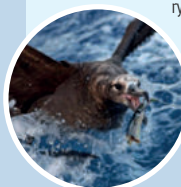
Once BirdLife, Forever BirdLife

BirdLife slaví 100. výročí. Se 119 partnery a 13 miliony členů je největším a nejstarším společenstvím zaměřeným na ochranu přírody na světě. Svým jedinečným přístupem „local to global“ (od místních opatření po celosvětová) dokážeme dlouhodobě chránit přírodu ve prospěch ptáků i lidí.

ČSO je ve skvělé kondici – má více než šest tisíc členů, desítky tisíc příznivců a podporovatelů a osm regionálních poboček, vykupuje pozemky ve čtyřech ptačích parcích, vede národní i mezinárodní programy ochrany, výzkumu i osvěty a je významným hráčem na poli ochrany přírody.

Už žádné nechtěné úlovky

Královská společnost pro ochranu ptáků (RSPB) a BirdLife zakládají pracovní skupinu pro albatrosy (Albatross Task Force). Díky úzké spolupráci s posádkami rybářských lodí i s vládami dotyčných států dosáhne neuvěřitelných úspěchů ve snižování počtu albatrosů usmrčených během rybolovu. Jen v jihoafrických vodách byla od roku 2003 úmrtnost albatrosů snížena o 99 %.

Jak se daří ptákům světa

Vychází první *State of the World's Birds* (Zpráva o stavu ptáků světa) shrnující nejnovější vědecké poznatky o tom, jak se daří ptákům, co je ohrožuje, a o opatřeních, která je třeba zavést. Aktualizovaná vydání následují v letech 2008, 2013, 2018 a 2022.

Nasloucháme ptákům

EU přijala mezi indikátory udržitelného rozvoje a strukturální indikátory index polních ptáků, který od roku 2003 každoročně publikuje Celoevropský monitoring běžných druhů ptáků (PECBMS), společný projekt BirdLife a Evropské rady pro sčítání ptáků (EBCC). Stává se tak prvním měřítkem kvality života v EU založeným na stavu biodiverzity.

Údaje z monitorovacích programů se od roku 2002 slétají z celé Evropy do pražské kanceláře ČSO, odkud je projekt PECBMS koordinován.

Zima na salinách v Apulii

Foto: Zdeněk Souček

Rozlehlé saliny v Apulii na jihovýchodě Itálie jsou známým lákadlem a k jedné z nich jsme právě dorazili cestou z letiště v Bari. Dalekohledy zkoumáme nekonečné vodní plochy a sledujeme v dáli blížící se hejno plameňáků, když vtom nějaký malý ptáček přistane na keřičku u silnice. Instinktivně na něj namířím Canon se čtyřstovkovým objektivem a spouštím dávku. Netrvá to déle než pět vteřin a pták je pryč. Porovnávám fotku na displeji s obrázkem ve „Svenssonovi“ a je to jasné: byl to cistovník rákosníkový. Super setkání hned na úvod, ještě jsem ho nikdy nefotil. Rozhodnutí vyrazit v lednu do těchto míst bylo šťastné. Co nás čeká dále? Budeme svědky dalších birdwatcherských objevů?

Proč k salinám

Řada birderů v zimě přemýšlí, jak by si zkrátila čekání na jaro nějakou výpravou do jižněji položených oblastí, kde jaro už pomalu začíná. Mně a mým dvěma kamarádům, kteří mě provázejí na birderských výpravách – Janu Andreskovi a Jardovi Vodičkovi –, se tentokrát jako ideální zimní cíl jevila jižní Itálie, respektive její část zvaná Apulie (Puglia). Je to historicky známá ornitologická lokalita, přesto sem naši ptáčkaři za ptáky moc necestují. Vyhledli jsme si pobřežní oblast s rozlehlými slanisky, mořem a na severu s kopcovitým poloostrovem Gargano. Místo je samozřejmě dosažitelné po silnici, ale nejjednodušší je letět s nějakou nízkonákladovou leteckou společností do Bari a odsud se přesunout vypůjčeným autem poněkud severněji. Sehnat zde ubytování není na internetu v tomto termínu žádný problém a ceny všeho jsou tu v tomto období téměř stejné jako u nás.

Náš termín je konec ledna a je zde opravdu na co se dívat. Ornitologicky zajímavé jsou rozhodně mělké pobřežní saliny neboli nádrže s odpařující se mořskou vodou, rozkládající se podél mořského pobřeží od Margherita di Savoia po Manfredonii. Jsou plné ptačího života, neboť mají prohrátou vodu a obsahují dostatek potravy v podobě planktonu nebo bentosu. Rozprostírají se v pásu dlouhém asi 20 km a zasahují až 5 km do vnitrozemí. Celková plocha je asi 4500 hektarů, z toho 3871 ha tvoří chráněnou přírodní oblast Salina di Margherita di Savoia založenou v roce 1977. Přítomnost přírodních slaných močálů proslavila lokalitu již od starověku. Dnes jsou tyto solné pánve největší v Evropě a ročně se zde odpařováním získá přibližně půl milionu tun mořské soli. V prostředí salin, přilehlých

Večer se plameňáci sdružují do větších hejn a odlétají do nitra soustavy salin

mokřadů a na lukách hnízdí bahňáci a protahuje tudy množství různých ptačích druhů.

Plameňáci a vodouši

Význačným druhem této lokality jsou plameňáci růžoví. V salinách nejprve od roku 1992 stále častěji přezimovali, až byl v roce 1995 zaznamenán první pokus o hnízdění (11 hnízd). V dalším roce se zde usadila kolonie 250 exemplářů, která se rozrostla v roce 1997 po narození 180 mláďat. Plameňáky jsme sledovali nejprve v den příjezdu, kdy se večer na jezero před námi snaželo početné hejno několika stovek jedinců. V dalších dnech jsme pozorovali skupinky lovcí potravy z vody v naší blízkosti. Občas nám nad hlavami přeletělo hejno, což byla vítaná příležitost pro fotografování – divoké plameňáky nefotíte každý den.

Mořské pobřeží u městečka Mattinata; v pozadí se zvedá hřeben poloostrova Gargano

Foto: Zdeněk Souček

Plameňáci se živí měkkýši, vodním hmyzem a malými korýši, zejména malými růžovými zábronožkami solnými (*Artemia salina*), z nichž získávají karotenoidy, tedy pigmenty, které dodávají jejich peří charakteristickou barvu. Ve slané vodě se těmto korýšům dobře daří, a tak zde plameňáci mají o potravu postaráno.

Bezesporně nejhojnějším druhem bahňáků v oblasti salin je na konci ledna společně s vodoušem šedým a jespákem obecným zejména vodouš rudonohý. Vidíme ho v salinách, na malých mokřadech u silnice i přímo ve městě. Ptáci vybírají potravu z bahna a každou chvíli nějaké hejno obkrouží lokalitu, aby se usadilo o malý kousek vedle a pokračovalo v píchání do bahna. Tato pozorování jsou pro nás, kteří tohoto vodouše normálně vidíme v počtu několika jedinců ročně, velkým zpestřením naší výpravy a rovněž fotografickou výzvou. Pták je zde sice hojný, ale bez velké ochoty pózovat fotografovi, který se snaží o nenápadné přiblížení; ze zaplněných pamětových karet se však nakonec přeče jen něco vybere.

Dalším, sice nehojným, ale velice žádaným druhem je pro nás racek tenkozobý. Pozorujeme ho přímo v salinách na hladině v nevelkých skupinkách nebo pouze samostatně jedince. Je to druh jižní Evropy a loni u nás výskyt jednoho exempláře na Moravě způsobil náležitý poprask.

Uvnitř salin

Jedno odpoledne se vydáváme do polí a mokřých luk za salinami v naději na nějaké další zajímavé pozorování v těchto liduprázdných končinách. Autem dojíždíme až nejdále, kam je to možné, a pokračujeme pěšky mokřým terénem. Nejprve sledujeme hejno asi dvaceti kulíků bledých, které se na mokřinách na chvíli zastavilo při svém tahu. Mezi příkopy plnými suchých stvolů zajímavé rostliny ločidla obecného prostupujeme k zadnímu okraji jedné ze salin, když nám nad hlavami přelétá moták. Zaregistroval jsem ho jako pilicha, kterých zde bylo celkem dost. Ale najednou vidím, že vzhled ptáka je jiný, a rovněž pozoruji úzký černý klín na křídlech. Ano, je to moták stepní na tahu. Tento samec chvíli pronásleduje samce pilicha, který odpočíval na vzdáleném keři, a ihned pokračuje směrem do saliny. Vzrušující setkání, které jak rychle nastalo, tak rychle končí. Stihl jsem dvě fotografie, ale bylo to rychlé a bez přípravy, takže asi jen dokumentační.

Schyluje se k dešti a nebe se zatáhlo zlověstnou šedí. Je zde zvláštní ticho, jež přerušují jen ptačí hlasy z vodní hladiny, kterou pouze tušíme za vysokým porostem a odkud každou chvíli vylétne některý z jejích ptačích obyvatel. Na keřích a suchých částech rostlin pozorujeme strnady luční a zimující lindušky luční. Z mokřadů hledíme do dále na hřeben poloostrova Gargano s úžasným městem Monte Sant'Angelo, nad nímž přelétá velké hejno jeřábů popelavých. Nádherný závěr jednoho odpoledne v jihoitalské pustině.

Tajemné Gargano

Ten pohled nás tak navnadil, že na Gargano vyjíždíme hned další den. Naše ubytování, z něhož vyrážíme na denní exkurze, je totiž v městečku Mattinata, které správně patří pod Monte Sant'Angelo. Máme pronajatý hezký a prostorný byt, patřící paní docentce Angele Rossini, největší znalkyni divokých orchidejí Gargana, kterými je tato oblast proslavená a za nimiž sem i od nás v dubnu vyráží řada fotografů a milovníků flóry. S paní Angelou jsme absolvovali zajímavou ranní exkurzi na skalách Monte Saraceno nad Mattinatóu, ale teď už jedeme serpentínami vzhůru k Monte Sant'Angelo. Míjíme odbočky se sjezdy k nádherným koutům zdejšího mořského pobřeží a pomalu přijíždíme k majestátním kulisám pozoruhodného města na horském hřebeni. Pohlceni úžasnou atmosférou se noříme do městských uliček a vnímáme starou architekturu i mimosezonní poklid tohoto atraktivního místa.

Odpoledne opouštíme město a pokračujeme po hřebeni mezi pastvinami dobytka za ptáky. Ocitáme se v liduprázdné, suché a kamenité krajině s oplocenými pastvinami občas oživenými několika zvířaty. Chce to nespěchat, postavit si dalekohled a hledat. Čas zde ubíhá pomalu. Naše úsilí je nakonec korunováno úspěchem v podobě samečka strnada cvrčivého. Zdržuje se už dlouho na jednom keři v oplocené pastvině. Na fotografování je daleko, ale ve stativáku je vidět velmi dobře. Odpoledne ještě projíždíme lesy v národním parku na hřebenech Gargana s poetickým názvem Foresta Umbra. Představují pozůstatek původního zalesnění, které kdysi pokrývalo celou Apulii. V tajemném a tichém listnatém lese s převahou buku právě kvetou sněženky a na krátké zastávce pozorujeme

Rozsáhlé saliny vytvářejí velké vodní plochy, ale v okrajových partiích poskytují ptákům úkryt a potravu četné laguny a kanály

Vzácného obyvatele salin racka tenkozobého je zde možné pozorovat i v zimě

Cistovník rákosníkový se na okamžik zastavil na keřičku u silnice, a postaral se tak o cenný přírůstek do našeho birdlistu

strakapoudy velké, brhlíky, pěnkavy, brávníky a šoupálka dlouhoprstého. Udávaného strakapouda bělohřbetého nenacházíme.

Pohodlný birdwatching

Poslední den našeho pobytu se vydáváme opět k našim oblíbeným salinám, kde hodláme prožít celý den s ptáky. V oblasti nejsou ornitologické pozorovatelný nebo jiné vybavení pro birdwatching, ale území je přehledné, ptáci jsou dobře viditelní už z auta a pozorovatel jistě správně odhadne, kde má mít zastávku pro nejlepší pozorování. Ve vesnici Zaponeta si kupujeme skvělou římskou pizzu al taglio s vyšší nadýchanou plackou a pak ještě jednou projíždíme celou oblast kolem slaných jezer, a pokud je to možné, procházíme se po suchých místech k hejnům vodoušů nebo plameňáků. Každou chvíli fotíme i volavky stříbřité, jež jsou zde

Foto: Zdeněk Souček

Z nitra salin pozorujeme hejno jeřábů popelavých přelétající nad městem Monte Sant'Angelo na vrcholu nepřehlédnutelného hřebene poloostrova Gargano

Foto: Zdeněk Souček

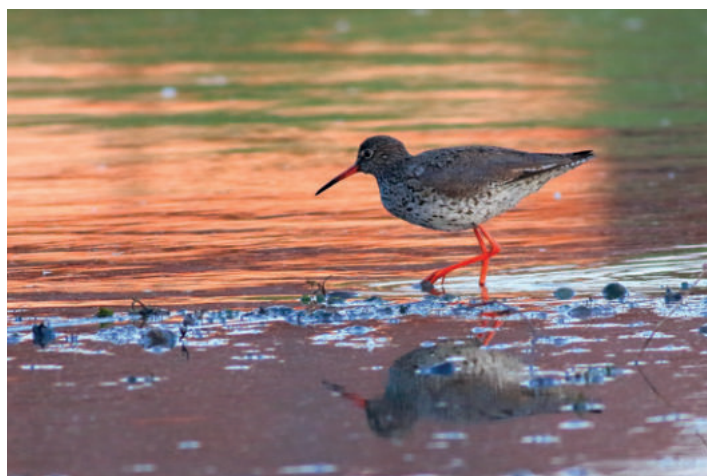

Na okrajích salin je řada příležitostí pro fotografování volavky stříbřité

celkem běžným druhem zkrášlujícím různá zábradlí a jiné vyvýšeniny nad vodou, nebo pozorujeme rovněž časté pilichy, lovící těsně nad zemí mezi nádržemi. Přímo v Margherita di Savoia objevujeme mezi racky chechtavými asi deset rybáků severních. V mělké vodě nedaleko od silnice za městem máme možnost pokochat se kolpíkem bílým nebo skupinkou tenkozobců opačných. Vodní hladina je místy plná husic liščíh. Hledáme a nacházíme další racky tenkozobé a vyhlížíme plameňáky. Ti většinou v menších skupinkách hledají potravu v mělké vodě. Zejména navečer se náhle zjevují ve větších hejnech připomínajících vzdálené mraky pozvolna se snášející do slané vody.

Odpolední exkurzi chceme zakončit focením západu slunce. Než jsme ale dorazili na vhodné stanoviště, slunce zmizelo za kopci. I tak fotím hezký výjev. V rudé záři se vyjímá starý osmiboký hrad Fridricha II. Castel del Monte a pod ním na lesknoucí se hladině saliny plave plameňák. Dlouho si užívám tento pohled s úžasnou atmosférou a snímek mi bude pěknou

Foto: Zdeněk Souček

Před západem slunce se naskytla příležitost pro pořízení fotografie vodouše rudonohého, který je v lednu v mělčinách u salin v okolí Margherita di Savoia jedním z nejhojnějších ptáků

vzpomínkou na zajímavý kraj. Následující den letíme z Bari domů, kde budeme v únorové zimě a plískanicích vzpomínat na krátký výlet do probouzejícího se jara, na které si u nás ještě nějaký čas počkáme.

Literatura

Taylor M., Occhiato D.: *Birds of Italy*, Bloomsbury Publishing, London, 2018
 De Rossi Nicoleta: *Apulie, Merian live*, nakl. Jan Vašut, s. r. o., Praha, 2016
 Russo Giovanni: *Mattinata – Percorsi nella natura del Gargano*, Claudio Grenzi Editore, Foggia 2009
www.margheritadisavoia.com

Zdeněk Souček | je učitelem biologie. Zabývá se pozorováním a fotografováním ptáků a své fotografie představil na pěti samostatných výstavách. Je členem Klubu 300. Při cestách za ptáky navštívil přes třicet zemí světa. Často jezdí do NP Hortobágy v Maďarsku, oblíbil si Norsko, jižní Evropu, Kostariku nebo Brazílii a též střední Polabí, kde žije. www.fotosoucek.cz

**SLEVA
20 %**

ANI ZRNKO NAZMAR

Nové velkoobjemové krmítko vyvinuté ve spolupráci s Českou společností ornitologickou.

Potěší ty, kteří mají zahradu plnou hladových návštěvníků. S objemem 4,1 litru o ně bude dobře postaráno.

Vybavte se na sčítání se speciální slevou pro čtenáře Ptačího světa! Do nákupního košíku na eshopu **www.plastia.eu** zadejte kód **SCITANI2023** a ušetříte 20 %.

Slevový kód ve výši 20 % platí na nákup celého sortimentu v e-shopu plastia.eu. Slevu není možné kombinovat s jinými akčními nabídkami a není jí možné sčítat. Slevový kód uplatníte v období od 1. 11. 2022 do 8. 1. 2023. Nevztahuje se na dopravné a na nákup dárkových poukazů. Slevu není možné sčítat ani kombinovat, odečítá se z celkové hodnoty objednávky a platí pouze na území ČR.

www.plastia.eu

meopta

JEDINEČNOST
SE SKRÝVÁ
V DETAILU

MEOSTAR B1 PLUS

- VYSOKÁ OSTROST A ROZLIŠENÍ OBRAZU
- VYNIKAJÍCÍ SVĚTELNÁ PROPUSTNOST
- MEOSTAR B1 PLUS 8x32 A 10x42 NEJOBLÍBENĚJŠÍ DALEKOHLEDY PRO POZOROVÁNÍ PŘÍRODY

nakupujte na
eshop.meopta.cz

Doporučeno
Českou společností
ornitologickou.
Slevy pro členy ČSO
na www.birdlife.cz/meopta.

LIMITOVANÁ
EDICE